

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

DIVADELNÍ FAKULTA

Dramatická umění

Produkce

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Kulturní občanské projekty, které změnily veřejný prostor

Hana Kacafírková

Vedoucí práce: MgA. Denisa Václavová PhD.

Oponent práce: MgA. David Mírek PhD.

Datum obhajoby: 10. 6. 2022

Přidělovaný akademickýtitul: BcA.

Praha, 2022

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

THEATRE FACULTY

Dramatic Arts

Arts Management

BACHELOR'S THESIS

Cultural civic projects that have changed the public space

Hana Kacafírková

Supervisor of thesis: MgA. Denisa Václavová PhD.

Reviewer: MgA. David Mírek PhD.

Date of defense: 10. 6. 2022

Degree granted: BcA. (Bachelor of Arts)

Prague, 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

Kulturní občanské projekty, které změnily veřejný prostor

vypracovala samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne

.....

podpis diplomantky

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Abstrakt

Bakalářská práce *Kulturní občanské projekty, které změnily veřejný prostor* dokumentuje čtyři projekty ve městech České republiky, které vznikly z iniciativy občanů za účelem přeměny chátrajícího a opuštěného prostoru pomocí kulturních akcí. Jedná se o projekty Zauhlovačka ve Vratislavicích nad Nisou, KUKOKLI v Horním Vítkově, Švihák v Mariánských Lázní a Automatické mlýny v Pardubicích. Práce se zaměřuje na *prvotní impulsy* projektů, míru *participace*, způsob *financování*, *programovou náplň* a *dopady na veřejný prostor*. Závěr práce definuje výše vyjmenované aspekty kulturně občanských projektů, včetně jejich primárních úskalí.

Abstract

The bachelor thesis *Cultural civic projects that have changed the public space* documents four projects in the cities of the Czech Republic, which arose from the initiatives of citizens in order to transform the dilapidated and abandoned space through cultural events. The projects are Zauhlovačka in Vratislavice nad Nisou, KUKOKLI in Horní Vítkov, Švihák in Mariánské Lázně and Automatic mills in Pardubice. The thesis focuses on *the initial impulses* of projects, level of *participation*, method of *financing*, *program content* and *impacts on the public space*. The conclusion of the thesis defines the above-mentioned aspects of cultural and civic projects, including their primary pitfalls.

Poděkování

Děkuji Denise Václavové za inspiraci a věcné komentáře, všem respondentům za ochotu a jejich čas a Filipu Novákovi za korekturu práce.

Obsah

Úvod	10
Výběr projektů	12
Vymezení pojmů	13
Veřejný prostor	14
1.1 Historický kontext	15
1.2 Smršťující se města	16
1.3 Gentrifikace	16
1.4 Bottom-up přístup	18
2. Zauhlovačka – Vratislavice nad Nisou	19
2.1 Prvotní impulsy	19
2.2 Participace	20
2.3 Činnost	22
2.4 Financování	23
2.5 Dopady na veřejný prostor	25
3. KUKOKLI – Horní Vítkov	27
3.1 Prvotní impulsy	27
3.2 Participace	30
3.3 Financování	31
3.4 Činnost	33
3.5 Dopady na veřejný prostor	34
4. Švihák – Mariánské Lázně	36
4.1 Prvotní impulsy	36
4.2 Participace	39
4.3 Financování	40
4.4 Činnost	41
4.5 Dopady na veřejný prostor	44
5. Automatické mlýny – Pardubice	46
5.1 Prvotní impulsy	46
5.2 Participace	51
5.3 Financování	52
5.4 Činnost	54
5.5 Dopady na veřejný prostor	55
6. Shrnutí	56
Závěr	60
Přílohy	61
Soupis citací použitých pramenů a literatury	68

Seznam příloh

Příloha č. 1: Data vzniku projektů

Příloha č. 2: Fotografie kulturně občanských projektů a jejich iniciátorů

Úvod

Pro svou bakalářskou diplomovou práci jsem si zvolila téma *Kulturní občanské projekty, které změnilly veřejný prostor*, a to z několika důvodů. V minulosti se mi naskytla příležitost podílet se na organizaci hudebně-divadelního festivalu v rozpadlém barokním kostele. Díky uspořádání této kulturní akce se nám podařilo upoutat pozornost médií, což mělo za následek poskytnutí financí na nezbytné opravy kostela. Též jsme v místních občanech probudili zájem o zchátralý kostel v blízkosti jejich obydlí, ke kterému neměli vztah. Byla jsem tak přímým svědkem toho, jak lze díky kulturní akci přilákat zájem místních lidí a médií a díky tomu chátrající objekt zachránit a návratit mu zpět společenskou hodnotu. Multižánrový festival přinesl do malé obce na severu Čech pestrý program plný alternativní kultury, který byl lákadlem pro všechny věkové kategorie. Do sakrální stavby se tak znovu vrátili lidé, byť za jiným účelem.

Chci zkoumat možnosti provozování kulturní činnosti ve specifických prostorech, jejichž původní účel a estetika se mnohdy promítají do umělecké činnosti odehrávající se v daném místě a jsou pro umělce spíše inspirací, nežli komplikací. Tuto metodu umění nazýváme *site specific*. „Umění zpracovávané metodou *site specific* chce hledat a vytvářet nová místa a prostory, na fyzické i mentální úrovni. Identifikovat se s nimi, poukazovat na ně, vnášet jejich příběh do společenského kontextu. Taková tvůrčí aktivita oslovuje ty, kteří v daném místě žijí, a tím se vytvářejí potřebné sociální vazby, nutné například k ožívování opuštěných a zdevastovaných míst veřejného života.”¹

Je mi blízký zájem občanů a jejich iniciativa změnit město k lepšímu. V České republice vnímám silný potenciál měnit prostředí skrze kulturní projekty, které intenzivně zasahují do myšlení lidí. Pro svou práci jsem se rozhodla vybrat projekty na periferiích menších měst, kde jsou více ztížené podmínky pro organizaci kulturních projektů. Oživení prázdného a chátrajícího prostoru je tak ideální cesta k rozvoji alternativní kultury i v menších městech. „V rozhovoru pro Literární noviny Tomáš Žižka řekl: „Ojedinelá možnost se rozloučit po sto padesáti letech s

¹ VÁCLAVOVÁ, Denisa, ŽIŽKA, Tomáš, DVORÁK, Jan, ed. *Site specific*. Praha: Pražská scéna, 2008. Panorama českého alternativního divadla. ISBN 978-80-86102-44-3, 32 s

prostorem, životy, vztahy, které zde zanechaly stopy, a v nekompromisně pádící době raného kapitalismu, kdy se ještě nenašla dostatečně mohutná myšlenka na jeho nové využití. Sociální akt je, jak bychom mohli říci s ambicí, otevřít se veřejné diskusi a otevřít oči pro toto téma tolik demonstrující naši občanskou přítomnost.“²

Každé město má nějakou budovu, která chátrá a potřebuje opravit. Kladla jsem si otázku, co se stane v případě, když se toho ujmou právě občané, když město, kraj a stát selhaly? Daří se jim prostor *zveřejnit*?

V úvodní části shrnu téma Kulturní občanské projekty, které změnily veřejný prostor obecně, zasadím ho do obecnějšího kontextu a stručně vymezím teoretické pojmy, které souvisí s tématem diplomové práce, na které jsem narazila při zkoumání daných projektů. Výsledkem mé práce má být primárně dokumentace čtyř vybraných projektů. Popíšu, jaké byly jejich *prvotní impulsy*, do jaké míry zde hrála roli *participace* okolí, jak probíhalo *financování* projektů, jaká je jejich *programová náplň* a v poslední řadě, jaké dopady to mělo na *veřejný prostor* v dané lokalitě. V závěru práce pak zrekapituluji společné aspekty a úskalí, na které organizátoři narazili a budu argumentovat, v čem mohou být pro menší města příležitostí a proč stojí za to je finančně více podporovat.

Název bakalářské diplomové práce jsem zvolila záměrně s akcentem na změnu *veřejného prostoru*. Díky organizaci vybraných kulturně občanských projektů dochází k *reaktivaci* opuštěných budov, které se nachází ve *veřejném prostoru*, a tak přirozeně dochází i k jeho proměně.

Mým hlavní zdrojem byla kniha O městech a lidech od Michaely Hečkové, která mi byla úvodním průvodcem příběhů lidí, kteří se v českých regionech snaží oživit veřejný prostor. V první teoretické části vycházím z odborné literatury a vysokoškolských prací, které se tématem ožívání prostor zabývají. V druhé praktické části vycházím z osobních rozhovorů s iniciátory doplněné o informace z internetových zdrojů a literatury.

² VÁCLAVOVÁ, Denisa, ŽIŽKA, Tomáš, DVOŘÁK, Jan, ed. *Site specific*. Praha: Pražská scéna, 2008. Panorama českého alternativního divadla. ISBN 978-80-86102-44-3, 45 s

Výběr projektů

Vybrala jsem čtyři projekty napříč Českou republikou, které se nacházejí na periferii menších měst. Níže zmíněné spolky začaly organizovat své aktivity za stejným účelem, avšak výsledek je ve všech případech odlišný. Zkoumané objekty mají velkou historickou hodnotu a o jejich záchranu se zasloužili dobrovolníci z řad místních, kterým osud cenného objektu nebyl lhostejný.

První případová studie se týká projektu *Zauhlovačka* ve Vratislavicích nad Nisou. Zaujal mě díky specifickému prostoru zauhlovací a vodárenské věže. Jedná se o poměrně mladý projekt a zajímá mne, jakým směrem organizátoři chtějí projekt vést a jaké další plány mají s tímto prvorepublikovým industriálním prostorem.

Druhým projektem je hudebně-divadelní festival *KUKOKLI*, který se pořádá v rozpadlém barokním kostele v Horním Vítkově. Zde mě s ním pojí přímá zkušenost a vlastní prožitek související s tématem diplomové práce. Díky festivalu se podařilo získat pozornost médií a kostel tak obdržel potřebné finanční příspěvky na opravu. Já si díky festivalu vyzkoušela organizaci kulturního projektu za účelem oživení chátrajícího prostoru osobně. Zde se chci mimo jiné zaměřit na budoucnost celého projektu, protože jeho hlavní poslání – osvěta za záchranu kostela, bude téměř naplněna.

Tématem předposlední studie je projekt *Švihák* v Mariánských Lázních, neboť opravení chátrající lázeňské budovy a její využití jako kulturního prostoru považuji za efektivní příklad práce s individuálním veřejným prostorem pro konkrétní město. Díky iniciativě, za kterou stojí Markéta Monsportová, se podařilo budovu *revitalizovat* a otevřít ji veřejnosti prostřednictvím kulturních akcí.

Posledním projektem jsou *Automatické kulturní mlýny* v Pardubicích. Spolku Offcity v čele s Šárkou Zahálkovou se podařilo zachránit průmyslovou stavbu od architekta Josefa Gočára před zakoupení developerů a areál otevřeli veřejnosti s nabídkou pestrého kulturního programu. Zajímavé je zde postavení vedení krajského města Pardubice, které se v průběhu let měnilo a mělo velký vliv na budoucnost projektu.

Vymezení pojmů

Hned ze začátku bych ráda definovala pojmy, které při své diplomové práci považuji za klíčové nebo je v práci hojně využívám. Definuji je zde proto, že jejich význam může být diskutabilní či nejasný.

Abecedně:

Industriální prostor – původně průmyslová budova či stavba

Intervence – zásah

Komunita – skupina osob sdílejících společné hodnot, zájmy a cíle

Konverze – převod z jedné činnosti na odlišnou

Participace – spoluúčast, podíl

Reaktivace – obnovení, opětovné uvedení do aktivního stavu

Revitalizace – znovuoživení

Site specific – umělecké projekty vytvořené pro konkrétní prostor a čas

Spolupráce – součinnost, kooperace

Veřejný prostor – prostor, který je přístupný veřejnosti, typicky vlastněný veřejností, tj. státem nebo obcí

Veřejný sektor – součást ekonomiky, není založen na ziskovém principu a finanční prostředky na své fungování získává z veřejných rozpočtů, které jsou naplňovány prostřednictvím daní

Veřejná správa – správa veřejných věcí v rámci společnosti organizované do podoby státu, výkon veřejné moci ve státě, kterou disponuje v první řadě sám stát a dále další subjekty pověřené jejím výkonem

1. Veřejný prostor

Veřejný prostor ve městech je v posledních letech často diskutované téma. Svědčí o tom i vznik mnoha institucí, platform, aktivit, či podpůrných programů, jako je například *Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy*, *Umění pro město*, plzeňský spolek *Pěstuj prostor* a další. Kvalitní veřejný prostor může přispět k branding a marketingu města, proto bývá také mnohdy důležitým bodem v politických programech. Veřejný prostor je rezonujícím tématem nejen ve společnosti, ale i v politice. „Kvalita veřejných prostranství je jedním ze základních předpokladů kvality života ve městě. Jedna z hlavních rolí veřejných prostranství, stejně jako umění, je role kulturní a společenská. Umění vytváří, kultivuje, rozvíjí a obohacuje kulturní rozměr života společnosti i jednotlivce a prohlubuje smyslové i rozumové vnímání prostředí a života okolo nás.”³

Fungující kulturní centra pak zvedají městům jejich prestiž. V posledních letech můžeme sledovat nárůst projektů iniciovaných přímo občany. Jedná se o sociálně-kulturní akce, nebo komunitní a občanské úpravy místa. Ukazuje se tak chuť občanů aktivně využívat veřejný prostor a přispívat k jeho zlepšování a zviditelnění opuštěných, chátrajících prostorů. „Veřejný prostor je styčnou plochou mezi uměním a lidmi.”⁴ Kvalitní veřejný prostor je totiž jedním z hlavních kritérií dobře fungujícího města, ve kterém přirozeně občané chtějí žít. „Veřejný prostor stimuluje k tomu, aby se lidé přidali a hráli v něm aktivní, osobní roli.”⁵ Je to přirozený jev občanské společnosti, který můžeme sledovat na případových studiích této diplomové práce. Nejde zde pouze o jednotlivce – iniciátory projektů, ale o stovky dobrovolníků, bez jejichž participace by projekty nemohly vzniknout.

Pojem veřejný prostor v této diplomové práci používám v kulturně-sociálním kontextu. Veřejný prostor je místem sociální mezilidské interakce a platforma

³ MELKOVÁ, Pavla, FREJLACHOVÁ, Kateřina, HENDRYCH, Jakub. *Umělecká díla na veřejných prostranstvích: plug-in Manuál tvorby veřejných prostranství hlavního města Prahy*. Praha: Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy, Kancelář veřejného prostoru, 2018. ISBN 978-80-87931-81-3.

⁴ GEHL, Jan. *Města pro lidi*. Brno: Partnerství, c2012. ISBN 978-80-260-2080-6, 179 s

⁵ Tamtéž, 27 s

setkávání. Označuji tím prostor vymezený hmotným prostředím, který však současně zahrnuje komplexnější rovinu. „Pojem veřejný prostor se tak nachází nad kategorií pojmu veřejného prostranství, který obsahuje. Veřejný prostor lze definovat jako veřejně přístupný prostor, přičemž veřejná přístupnost se většinou kryje s formou veřejného vlastnictví, není to však podmínkou. Soukromě vlastněný prostor zpřístupněný na základě dohody s městem může být rovněž veřejným prostorem.“⁶

1.1 Historický kontext

Kulturní občanské projekty ve veřejném prostoru jsou v novodobé praxi relativně mladou disciplínou. V menších městech se rozvíjejí postupně a teprve nabírají na síle. Právě tam můžeme pozorovat velkou vlnu ožívání prázdných prostor v posledních deseti let. Pro představu dokládám tabulku (příloha č. 1) mapující data vzniku několika vybraných občanských projektů.

David Mírek ve své disertační práci píše: „V Praze začala hlavní vlna ožívání prázdných prostor po roce 2000, ve velkých českých městech (Brno, Ostrava, Plzeň, Olomouc) o cca 10 let později a před pár lety se rozšířila do středně velkých měst (Liberec, Ústí nad Labem, Jablonec nad Nisou, Jihlava, Zlín, Uherské Hradiště). Regiony nabízí mnohem menší kulturní vyžití a stojí často (pokud vůbec) na zastaralých kulturních politikách, které nerespektují rozvoj nezávislé scény. To vede aktéry v těchto lokalitách ke spolupráci mezi obory a často k oživení chátrajících budov jako nejjednodušší cesty k rozvoji nezávislé kultury.“ (...) „Po vlně ožívání prázdných míst ve větších městech, které dlouhodobě pracují na podpoře KTO (kulturních a tvůrčích odvětví – poznámka autora) skrz své strategické dokumenty územně-správních celků (např. Praha, Plzeň, Ostrava, Brno), pozorujeme velmi silné občanské iniciativy ve městech mnohem menších. Ve městech, kde není vstřícně nastavena kulturní politika pro podporu kulturních NNO (nestátní neziskové organizace), sledujeme silné bottom-up aktivity, kde je zásadní s městem spolupracovat. Ne všude k tomu jsou ovšem vhodné podmínky.“⁷

⁶ MELKOVÁ, Pavla, časopis *Architekt*, esej *Role veřejného prostoru v současné tvorbě města*, 2015, 73 s

⁷ MÍREK, David. *Dramaturgie a kreativní management performančních umění při ožívání prázdného místa*. (Disertační práce) Praha : DAMU, 2019. 71 s, 108 s

1.2 Smršťující se města

„*Shrinking cities*, je možno definovat jako města, která jsou charakteristická různě intenzivním a různě významným procesem demografických změn ve smyslu poklesu počtu obyvatel.”⁸ V diplomové práci se zabývám projekty nacházejícími se na periferii měst Liberec, Mariánské Lázně a Pardubice.

Fenomén *shrinking cities* v České republice se začíná objevovat na přelomu 80. a 90. let 20. století. V některých případech je důvodem pokračující suburbanizace a celková změna životní úrovně a životního stylu. Nejvýrazněji se pokles projevuje u silně industrializovaných měst. Souvisí to s ekonomickými změnami, které zapříčinily nárůst ztráty zaměstnání. Obyvatelé tak přestali dojíždět do měst za prací a přirozeně si začali hledat práci blíže jejich bydlení. Města tak ztratila velký objem dojíždějících za prací v řádech desítek procent. Díky zvyšující se automobilizaci a růstu mobility obyvatel se navíc venkov stává lépe dostupným. Zároveň, pokud jsou náklady na provoz firmy ve městě příliš vysoké, přesune živnostník své podnikání do příměstských oblastí. Město tak ztrácí svou exkluzivitu. Častým důvodem smršťujících se měst je nevhodná skladba zaměstnavatelů v lokalitě. V České republice tento jev můžeme pozorovat ve městech v Moravskoslezském a Ústeckém kraji, která dříve byla důležitými těžebními oblastmi. Po poklesu tohoto odvětví se města potýkala s ekonomickými problémy, s nárůstem nezaměstnanosti a odlivem vzdělaných lidí do prosperujících oblastí. S úpadkem se setkáváme i u větších měst, která jsou sice prosperující, ale demografické trendy a stěhování obyvatel z měst jsou natolik silné, že i tato města ztrácejí své obyvatelstvo. Společně s proudem obyvatel mizí z měst i ekonomické aktivity a města tak začínají ztrácet svou významnost.⁹

1.3 Gentrifikace

S fenoménem smršťujících se měst a ožívání prázdných prostor souvisí i termín *gentrifikace*. Jedná se o kulturní a sociální proměnu místa s příchodem nového kapitálu. Vzhledem k tomu, že vybrané projekty v případových studiích jsou poměrně

⁸ SVOZIL, Jan. *Dynamika fenoménu shrinking cities v českých a slovenských městech*. (Diplomová práce) Olomouc : UPOL, 2021. 8 s

⁹srov. SCHMEIDLER Karel., JIŘÍČKOVÁ Hana., ZÁMEČNÍK Petr, *Urbanismus a územní rozvoj. Fenomén shrinking cities v České republice*, červen 2011, roč. 14, 22 – 26 s

mladé, téma gentrifikace je spíše otázkou budoucnosti projektů. Největší potenciál gentrifikace lze zaznamenat v případě areálu Automatických mlýnů, kde dojde s koncem rekonstrukce k největší radikální proměně.

Sociální geografka Michaela Pixová pro rádio Wave uvedla: „Často ten příběh začíná tím, že se do nějaké zanedbané čtvrti, třeba bývalé dělnické části města, kde jsou hlavně továrny, začnou stěhovat umělci a začnou tam dělat zajímavé věci – přitáhnou tím pozornost obyvatel a tu čtvrť zviditelní. *Gentrifikace* se pak odstartuje v momentě, kdy se ve čtvrti projeví následný příliv finančního kapitálu. Čtvrť se najednou zbaví starého stigma, je zajímavá a začne být atraktivní se v ní pohybovat, tím pádem se vytvoří investiční příležitosti. Pak vzniknou ekonomické tlaky na původní obyvatele a začne je to vytlačovat. Takže čtvrť se zhodnotí, ale vznikne riziko, že už v ní nebudou moct zůstat ani lidé, kteří ji udělali zajímavou, stanou se součástí exkluze nízkopříjmových skupin obyvatelstva.”¹⁰

„Do lokality se tak vnese jiný sociální rozměr a rozšíří se skupina obyvatel, která se v tom místě pohybuje, a to začne být přitažlivé pro investory, kteří začnou skupovat prostory. To však může zapříčinit i to, že se změní skladba obyvatelstva. Příchod kapitálu znamená plošné zdražování a lidé z nižších vrstev si už nemohou dovolit žít ve čtvrtích označovaných jako low cost.”¹¹ Názorným příkladem pražské gentrifikace je Karlín. V případových studiích Architekt a publicista Adam Gebrian v rozhovoru pro rádio Wave zmiňuje: „Ve zkratce si ty postižené lokality nazývám jako „oběti svého vlastního úspěchu.“ Vždycky když má nějaká oblast zajímavý charakter, atmosféru, tak je po bližším průzkumu vždycky zjevné, že ta kvalita je daná diverzitou. Není to jednorozměrná věc, v takových čtvrtích jsou zastoupeny všechny možné skupiny obyvatel, věkové i příjmové, proto jsou atraktivní. Ten, kdo do toho vstoupí zvenku, ať už je to developer nebo někdo jiný, využívá výhod čtvrti, ale začíná je pozvolna měnit.”¹² Jeden z nástrojů, jak se negativnímu dopadu gentrifikace vyvarovat je

¹⁰ ZABLOUDILOVÁ, Táňa: *Gentrifikace je negativní proces, přestože na začátku vypadá dobře. Částem Prahy reálně hrozí*, Radio Wave, <https://wave.rozhlas.cz/gentrifikace-je-negativni-proces-prestoze-na-zacatku-vypada-dobre-castem-prahy-5197092>, 12. 8. 2016, vyhledáno 30.3. 2022

¹¹ KAŠPAROVÁ, Rozálie. *Jak číst město* (přednáška) Praha: DAMU, 10.11. 2021

¹² ZABLOUDILOVÁ, Táňa: *Gentrifikace je negativní proces, přestože na začátku vypadá dobře. Částem Prahy reálně hrozí*, Radio Wave, <https://wave.rozhlas.cz/gentrifikace-je-negativni-proces-prestoze-na-zacatku-vypada-dobre-castem-prahy-5197092>, 12. 8. 2016, vyhledáno 30.3. 2022

promíchání různě statusových bytových jednotek, aby skladba obyvatelstva ve městě byla pestrá. Dalším nástrojem je veřejné vlastnictví, konkrétně městské byty. Tím se docílí toho, že v centru, kde je bydlení a nájemné velmi drahé, mohou žít i lidé s nižšími příjmy. Pestrost znamená lepší sociální kontrolu a taky atraktivnější prostředí.¹³

1.4 Bottom-up přístup

U ožívování opuštěných a chátrajících prostor můžeme pozorovat dva přístupy řízení. Top-down a bottom-up přístup. V této diplomové práci zabývající se kulturními občanskými projekty se setkáváme s bottom-up přístupem. Bottom-up aktivity můžeme chápat jako aktivity organizované zdola nahoru. Jedná se o revitalizaci a obnovu veřejného prostoru iniciované místní komunitou nebo místními nevládními organizacemi. Bottom up aktivity přispívají k lepším životním podmínkám ve městech. Jsou iniciované občany a místními podnikateli, kteří veřejný prostor denně využívají a tak znají jeho úskalí nejlépe.

¹³ Tamtéž.

2. Zauhlovačka – Vratislavice nad Nisou

V liberecké městské části Vratislavice nad Nisou stojí bývalá zauhlovací a vodárenská věž o výšce šedesát pět metrů. Nachází se v prostoru průmyslového areálu na výrobu koberců. Byla postavena v letech 1916 až 1919 architekty Wilhelmem Ginzkey a Leopoldem Bauerem. Má podzemní prostor, tři nadzemní podlaží a vyhlídkovou terasu. Je propojena mostem do prostorné kotelny, jejíž součástí je rozpadající se cihlový komín. Ten komplikuje další možné rekonstrukce, či stavební úpravy. V přízemí se nacházela strojovna, ve střední části dva zásobníky na uhlí a v horní části vodojem pro sousední kotelnu. Věž dvacet let pak chátrala bez zájmu majitele či veřejnosti. Dnes areál slouží hlavně jako sklady, umělecké ateliéry a ze Zauhlovačky (jak věž tamní spolek překřtil) se stalo kulturní centrum s řemeslnou dílnou a re-use centrem.

2.1 Prvotní impulsy

Na konci roku 2015 byla věž prohlášena kulturní památkou. Ve stejném roce se do Jablonce nad Nisou přestěhovala Jitka Jakoubíčková (příloha č. 2, fotografie č. 1), která se často procházela v sousedních Vratislavicích nad Nisou. Její pozornost přitáhla stoletá bývalá zauhlovací a vodárenská věž, která je díky své velikosti orientačním bodem Vratislavic. Po první návštěvě průmyslové věže se Jitka rozhodla pustit se do jejího ožívání. Založila spolek AvantgArt, v kterém působí i její bratr Miroslav Prousek, manžel Tomáš Jakubička a Kateřina Pořízová, která se k nim připojila v roce 2018.

Jitka Jakoubíčková v knize *O městech a lidech* zmínila: „Kdykoliv jsem projížděla z Jablonce do Liberce, nešlo věž přehlédnout. Staré a opuštěné budovy mě vždycky lákaly svou atmosférou a historií. Kdykoliv jsem nějakou navštívila, představovala jsem si, co všechno se tam v minulosti odehrávalo a kolik osudů bylo součástí jedné takové stavby. Myšlenka na využití konkrétně Zauhlovačky přišla, když jsem se s kočárkem procházela po okolí.“¹⁴

¹⁴HEČKOVÁ, Michaela. *O městech a lidech*. Ústí nad Orlicí: Piána na ulici, 2016. ISBN 978-80-270-1016-5, 154 s.

Spolek si v roce 2016 prostor pronajal za symbolický nájem korunu za rok od bývalé továrny na výrobu koberců INTEX. Následně se pustili do jejího vyklízení, které s pomocí dobrovolníků trvalo rok. V prostoru věže se nacházelo velké množství suti, nefunkčních přistavených objektů a dalšího odpadu. „Zauhlovačka byla posledních několik desítek let drancována. Bez ohledu na historické souvislosti nebo jedinečnost daného prostoru byly provedeny desítky zásahů, které poškodily nejen exteriér, ale především interiér věže. Krom toho se tady navršily desítky tun odpadu, a to i toho vysoce nebezpečného.“¹⁵

Velkou pomocí spolku byla v začátcích svého působení Nadace Via, která projekt podpořila částkou 70 000 Kč v rámci programu Místo, kde žijeme. Nadace byla nápomocná při vyjednávání s majitelem areálu. Díky této podpoře se spolku podařilo uspořádat první ročník festivalu Otevíráme Zauhlovačku, který se konal v červnu roku 2016. Kvůli specifickému tvaru věže bylo jasné, že se dovnitř nevejdou všichni návštěvníci, a tak se organizátoři rozhodli oživit i prostor venku okolo průmyslové památky, kde vytvořili doprovodný program festivalu včetně hudební stage. Zájem místních o festival byl veliký. Akce se od té doby koná každý rok v červnu.

2.2 Participace

S majitelem průmyslového areálu má spolek ambivalentní vztahy. I přes to, že spolku věž pronajímá za symbolický nájem, je jakákoliv další participace z jeho strany pasivní. Organizátoři mají povolenou jednu velkou akci do roka, a to zejména z bezpečnostních důvodů. Stále se jedná o fungující průmyslový areál, kam se vydá během jednoho dne okolo tisíce návštěvníků festivalu. Byla zde snaha obce o koupi věže, což by pro další oživování věže bylo výrazně jednodušší, ale nedošlo k tomu. Dalším problémem, se kterým se členové spolku v souvislosti s majitelem setkávají, je střet zájmů. Na tento problém narážejí zejména při žádání dotací z veřejných zdrojů. Veřejný sektor podporuje dobročinnou kulturní činnost, ale ta je programovou náplní spolku, který sídlí v soukromém vlastnictví.

¹⁵ HEČKOVÁ, Michaela. *O městech a lidech*. Ústí nad Orlicí: Piána na ulici, 2016. ISBN 978-80-270-1016-5, 154 s.

Podpora ze strany obce Vratislavice nad Nisou je velká. Starosta Lukáš Pohanka je vstřícný a otevřený novinkám, skrze které se dá politicky prezentovat. V tomto případě můžeme pozorovat další typický aspekt kulturně-občanských projektů a tím je povrchové zabývání se problémem z politických důvodů. Pro starostu je to dobrá příležitost, jak upozornit na zajímavou, dobročinnou aktivitu, která se v jeho obci koná. Osobně se zúčastnil prvního ročníku festivalu Otevíráme Zauhlovačku a veřejně poděkoval organizátorům. Organizátoři začali napřímo komunikovat se starostou už od samého začátku, a tím se zjednodušilo spoustu byrokratických procesů. S obcí se spolek pravidelně stýká čtyřikrát do roka.

Podpora dobrovolníků byla fundamentální zejména na začátku ožívání Zauhlovačky. Spolek skrz sociální sítě oslovil místní a ti se včetně jedné třídy z gymnázia podíleli na vyklízení věže od odpadu a sutě. Jasný cíl a vize byly pro dobrovolníky velkou motivací. „Vlna zájmu se rychle rozšířila a úsilí spolku o záchranu věže se objevilo nejen v Mladé frontě DNES, ale i v časopisu Respekt nebo ve zprávách na ČT24. Úklidy Zauhlovačky se staly téměř pravidelnou akcí, na které se scházely lidé nejrůznějších věků a oborů působení.“¹⁶

V současné chvíli nemají tolik dobrovolníků jako na začátku celého procesu. Původní dobrovolníci se buďto odstěhovali, nebo se nachází v jiné životní situaci, než před šesti lety. Kateřina Pořízová v našem rozhovoru řekla: „Je mnohem těžší sehnat dobrovolníky, když se nejedná o megalomanskou několikaměsíční akci, ale o třeba jenom víkendovou výpomoc, kdy připravujeme záhony. Jsou to akce, pro které je těžší se nadchnout.“¹⁷

Spolek spolupracuje s Ústavem navrhování II. Fakulty architektury Českého vysokého učení technického. Studenti vytváří semestrální architektonické návrhy na renovaci věže. Jejich návrhy jsou pak vystaveny přímo ve věži.

¹⁶O nás, Zauhlovačka, <https://www.zauhlovacka.cz>, 4.8.2018, vyhledáno 20.2. 2022

¹⁷ POŘÍZOVÁ, Kateřina, osobní setkání, Liberec 10.3. 2022

2.3 Činnost

Každý rok v červnu se zahajuje sezóna festivalem Otevíráme Zauhlovačku (příloha č. 2, fotografie č. 2). Hlavním programem festivalu jsou komentované prohlídky pro více menších skupin návštěvníků. Před festivalem se návštěvníci mohou zapsat do rezervačního systému. Protože zájem veřejnosti byl větší, než si organizátoři mysleli, rozhodli se celou akci pojmov jako multižánrový festival. Na zahradě před věží se nachází hudební stage, kde vystupují místní sbory a interpreti z celé republiky. Návštěvníci mají možnost zhlédnout dvě divadelní představení. Součástí festivalu je také interaktivní audiovizuální výstava vytvořená přímo pro prostor věže, jejíž téma se každý ročník liší. Návštěvníci festivalu jsou zejména místní obyvatelé z Vratislavic nad Nisou, Jablonce nad Nisou a Liberce. Akci v menším množství navštěvují i lidé z celé republiky, kteří vyhledávají *site-specific* umělecké zážitky, či je přitahují industriální prostory.

Spolek se zapojuje do Dne evropského dědictví. Jedná se o cyklus přednášek na témata, která jsou spojena se zauhlovací a vodárenskou věží. Přednášky a prohlídky organizují také v rámci Dne Architektury. Ve spolupráci s Člověkem v tísní organizují nepravidelné promítání filmů ve věži.

Neoddělitelnou součástí Zauhlovačky je prostor nazvaný Dílna. Nápad na její realizaci vznikl v roce 2019, kdy organizátoři potřebovali prostor pro opravy věže a nábytku ve věži. Později zjistili, že z důvodů dobrého vybavení by o prostor dílny měli zájem i místní. Z toho důvodu se v roce 2021 rozhodli uspořádat crowdfundingovou kampaň, kde si stanovili minimální částku 175 000 Kč. Vybrali však 220 985 Kč.¹⁸

Díky tomuto finančnímu obnosu byli schopni si pronajmout přilehlý objekt naproti věži. Dílnu kvalitně vybavili, a vzniklo tak zázemí spolku. To je stále nemožné mít ve věži, protože se zde nenachází kanalizace a z kapacitních důvodů věž nemůže najednou navštívit větší počet lidí. Dostali však výpověď z nájmu a byli nuceni dílnu

¹⁸ ŠTIFER, Jan., *Severočeská Zauhlovačka: Příběh věže, která by bez lidí nebyla*, Světnéziskovek, <https://svetneziskovek.cz/lide/severoceska-zauhlovačka-příbeh-veže-ktera-by-bez-lidi-nebyla>, 1.7.2021, vyhledáno 30.3. 2022

přestěhovat do dalšího objektu v areálu. Vytvořili tak jediné re-use centrum v okolí, kam lidé mohou zavést nábytek, který by jinak vyhodili, a nebo si ho přímo jedou opravit na jeden z kurzů, které spolek pravidelně organizuje. Myšlenka Dílny a Zauhlovačky se prolíná. Nacházíme zde několik společných témat jako je ožívování, pečování o něco už vytvořeného, učení se řemeslu, či dávání objektům nový význam. Věž má mít funkci kulturního setkávání, a prostor by tak měl být zanechán čistý. Z toho důvodu se rozhodli dílnu vytvořit v přilehlé budově. Věž je tak místem kultury a dílna je místem řemesla. Zatímco užívání věže je spíše nárazové, dílna se využívá pravidelně. Po řemeslných kurzech je velká poptávka. Každý měsíc spolek pravidelně pořádá čalounický a truhlářský kurz.

Cílem spolku Avantgard je ze Zauhlovačky vytvořit kulturní a umělecké centrum, kde se budou odehrávat vernisáže, výstavy a jiné kulturní akce vícekrát do roka. Také by chtěli z posledního patra – vyhlídkové terasy – udělat rozhlednu, což byl i původní záměr architektů. Otázkou zůstává, zda to nebyl pouze budovatelský záměr, který by upozorňoval na velkolepost průmyslového odvětví. Rozhledna ve věži nikdy nebyla, i když architektonický záměr po příchodu do posledního patra je více než patrný.

Věž je nadále vedena jako továrna. Členové spolku se snaží tento status změnit na rozhlednu, protože by to usnadnilo řadu legislativních procesů. V současné době nadále pořádají úklidové a společenské akce a shánějí peníze na rekonstrukci věže a pokračují v rozšiřování povědomí o důležitosti památkové péče a komunitního soužití.

2.4 Financování

Věž mají od majitele pronajatou za symbolický nájem korunu ročně. Prostor dílny si pronajímají za komerční nájem 13 000 Kč za měsíc. Avšak oproti jiným průmyslovým areálům v Libereckém kraji je to stále nejlevnější možnost.

Projekt během počáteční fáze podpořila Nadace Via příspěvkem ve výši 70 000 Kč. Spolek nežádá soukromé firmy přímo o příspěvky. Sousední firmy je podporují buďto darováním materiálu na rekonstrukci, či koupí techniky nebo nářadí. Projekt Zauhlovačka má i své pravidelné mecenáše, kteří finančně, či materiálně přispívají.

Projekt se snaží financovat z dotačních výzev organizací, které se věnují podpoře kulturních a společensky významných projektů nebo městské, krajské či státní organizace, které mohou kulturu podporovat, ať už z veřejných rozpočtů nebo přeneseně z rozpočtů Evropské unie.

Od obce Vratislavice nad Nisou spolek dostává každoročně finanční příspěvek v řádě desetitisíců převážně na konkrétní účely, jako je festival Otevíráme Zauhlovačku, či na naučnou informační tabuli. V roce 2020 od obce obdrželi 40 000 Kč. Od města Liberec žádají o dotaci Podpora města zeleně a Ekofond, z kterého získali finance na renovaci exteriéru okolo věže.

Od Libereckého kraje získávají dotace z programů na opravu kulturních památek, ale i na životní prostředí a prevence vzniku odpadu. Z toho se jim daří efektivně financovat chod dílny a re-use centra. V roce 2020 získali od Ministerstva životního prostředí dotaci ve výši 170 000 Kč na dílnu a re-use centrum. Nejtěžší je pro ně získat finance pro svou jedinou zaměstnankyni, která je zaměstnaná na poloviční úvazek. Její náplní práce jsou opravy nezbytné pro věž, ale i renovace nábytku, který spolek prodává na svých sociálních sítích. Zaměstnankyně je financována z prodeje nábytku, či speciálními programy, které vypisují firmy jako je T-Mobile, či Pomáhej pohybem od firmy Čez. Z dotačních výzev se velmi těžko financuje úvazek.

Rozpočet festivalu Otevírání Zauhlovačky je velmi malý. Honoráře umělců jsou minimální z toho důvodu, že se jedná o benefiční akci. Umělcům je hrazeno cestovné a strava. Vstupné na festival je dobrovolné. Peníze, které spolek vybere pokryjí náklady festivalu a často zbyde i na následující opravy věže. Setkáváme se tak s dalším typickým altruistickým jevem kulturně-občanských projektů. Projekty jsou pořádané dobrovolně s malým rozpočtem, neboť hlavním cílem celé akce je přitáhnout pozornost k místu, a přispět na jeho opravu a oživení. Nejedná se o výdělečnou komerční akci. Jediným způsobem, jakým spolek sám generuje zisk je provoz dílny a pořádání řemeslných kurzů. Pro širokou veřejnost otevřeli transparentní sbírkový účet, na který může kdokoliv přispět.

2.5 Dopady na veřejný prostor

Spolek se snaží věž zařadit zpět jako neodmyslitelnou část města Vratislavice nad Nisou. V následujících letech bude renovovat i prostor kolem věže. S rostoucími počty návštěvníků roste i poptávka po renovaci venkovního prostředí, kde se odehrává část činnosti spolku. Okolo věže bylo nutné srovnat terén, vyklidit okolí stavby, vyrobit lavičky a vytvořit záhony. V průmyslovém areálu se tak tvoří kousek zeleně okolo věže, která by v budoucnu mohla nést status rozhledny. Nutno podotknout, že v průmyslovém areálu pracuje mnoho zaměstnanců, kteří o zahradu v blízkosti jejich zaměstnání projevili zájem.

Oživení Zauhlovačky nemělo u místních dominový efekt. Místní jsou rádi, že se v jejich lokalitě konají kulturní a řemeslné akce, ale více se do projektu nezapojují. Organizátoři by se v budoucnu chtěli s místními spojit více. Kromě pravidelných článků do Vratislavického zpravodaje s nimi komunikují skrze sociální sítě. Zde se setkáváme s dalším jevem, který u bottom-up aktivit často pozorujeme a to opadnutí počátečního nadšení a motivace. Místní se dříve více zapojovali zejména do komunitních úklidů věže.

Postupně začal růst zájem o historii města. Místní obyvatelé se dozvídají, k čemu dříve světoznámá věž sloužila, a že právě díky ní se Vratislavice nad Nisou nachází v současném stavu. Nebýt továrny, nebyla by ve městě škola, pošta a pivovar. I vedení města začalo historii města dávat větší důležitost. Město opravilo hrob architekta Wilhelma Ginzkeyho a nová knihovna vybudovaná z bývalé fary nese jeho jméno. Spolek AvantgArt díky projektu Zauhlovačka probudil v místních zájem o historii jejich města. Momentálně kromě informační tabule před věží pracují i na sběru pamětnických výpovědí, z kterých by rádi vytvořili autentického audioprůvodce věží.

Zauhlovací věž je spojená mostem ke kotelně, což je velký prosklený industriální prostor. Ten se bohužel nedá využít, protože jeho součástí je rozpadající se cihlový komín, který by se musel zbourat. Bourání komínů je obecně problematická věc, zvláště když se nachází v zastavěném areálu. O přilehlou kotelnu by spolek měl zájem, protože se jedná o prosklený industriální prostor rozlehlé velikosti a oproti

Zauhlovačce by se v něm dali lépe organizovat společenské akce. Bohužel to však ze zmíněných důvodů zatím není možné.

3. KUKOKLI – Horní Vítkov

V Horním Vítkově v okrese Liberec se nachází rozpadlý barokní kostel Navštívení Panny Marie. Jedná se o římskokatolický farní kostel, který je od roku 1966 chráněn jako kulturní památka. Původně dřevěný kostel zde byl postaven ve 30. letech 14. století společně s hřbitovem. Ve druhé polovině 16. století se přistavila svatyně. Ta byla upravena po třicetileté válce na konci 17. století. Věž byla přistavěna na začátku 18. století. Další opravy proběhly na přelomu 19. a 20. století.¹⁹

V 50. letech došlo v okolí pohraničí k demolici desítek objektů. Vyvrcholením bylo zboření tzv. panského domu, fary a likvidace hřbitova kolem roku 1980. Součástí úpadku vsi byla i devastace kostela, často úmyslně prováděná místními obyvateli. Po určitou dobu sloužil objekt jako sklad nábytku.²⁰

Ke změně došlo až na začátku 21. století, kdy se do přilehlé fary přistěhovali manželé Kačani, kteří za účelem záchrany kostela založili spolek Svítání. K podstatným opravám došlo až na základě mediálního ohlasu spojeném s organizací festivalu KUKOKLI. Díky zvýšení povědomí o chátrajícím kostelu se tak podařilo získat finance na jeho potřebné opravy.

3.1 Prvotní impulsy

Za multižánrovým festivalem v rozpadlém barokním kostele stojí Johana Urbanová a Miriam Macnerová (příloha č. 2, fotografie č. 4). Potkaly se na pomaturitním studiu angličtiny. Johana Urbanová se v té době hlásila na produkci na DAMU²¹ a Miriam Macnerová se hlásila na choreografii na HAMU²². Miriam Macnerová jednu z choreografií pořádala v kostele svatého Klimenta a odtud se zrodila společná myšlenka uspořádání kulturní akce v netradičním prostoru kostela. Proto se rozhodly,

¹⁹ srov. Václavíková, Z: *Kostel Navštívení Panny Marie Vítkov - současnost*, <http://www.chrastava.cz/2015/kostelsoucasnost.htm>, 22.09.2015

²⁰ srov. Grisa, I: *Kostel Navštívení Panny Marie v Horním Vítkově u Chrastavy*, <https://www.hrady.cz/kostel-navstiveni-panny-marie-horni-vitkov/texty?tid=27933&pos=1000>, 28.1.2010

²¹ Divadelní fakulta Akademie múzických umění v Praze

²² Hudební a taneční fakulta Akademie múzických umění v Praze

že uspořádají festival KUKOKLI (KU – kultura, KO – kostel, KLI – Kliment) v kostele svatého Klimenta.

Na rozdíl od jiných projektů, kterým se v mé bakalářské práci věnuji, je tento projekt odlišný hned v několika aspektech. Na počátku KUKOKLI nejdříve stála touha něco společného zorganizovat a až potom iniciátorky hledaly prostor, ve kterém se jejich myšlenka multižánrového festivalu stane realitou. Nicméně podklad – organizace kulturní akce pro veřejnost za účelem upozornění na opuštěný, chátrající prostor a nové budování vztahu místních s prostorem zůstává i v případě tohoto projektu – stejný.

Organizátorky nemají přímou spojitost s místem, kde se rozpadlý kostel nachází. V tom se od ostatních případových studií liší. Tento fakt se negativně projevil zejména v budování vztahu s místními obyvateli. Organizátoři tak měli ztíženou pozici a stále na tom musí intenzivně pracovat, protože o participaci z jejich strany stojí. Miriam Macnerová v našem rozhovoru uvedla: „Poté jsme si daly rok pauzu a v následujícím roce jsme to chtěly nějakým způsobem posunout a říkaly jsem si, že tam chceme dát podtón nějaké chátrající budovy, které bychom napomohly a zviditelnily ji. A zůstaly jsme u kostelů. Dělal jsme si rešerše chátrajících kostelů. Měly jsme jich vytipovaných více, ale nejvíce nás zaujal kostel Navštívení Panny Marie v Horním Vítkově.”²³ (příloha č. 2, fotografie č. 5)

Hned po návštěvě kostela se organizátorky rozhodly festival přesunout právě sem. Zkontaktovaly se se sdružením Svítání, pod kterým manželé Kačani, kteří bydlí ve faře vedle kostela, žádají o dotace na jeho opravu. Majitelem kostela je římskokatolická církev, která se sdružením uzavřela Smlouvu o výpůjčce kostela.

Velký benefit viděly v tom, že v okolí nikdo nebydlí, čímž se mohly vyhnout rušení nočního klidu. Dalším rozhodujícím faktorem byla i dobrá dostupnost z Prahy. Mladé organizátorky měly před celou organizací festivalu v sakrální stavbě velký respekt. Snažily se maximálně vyjít vstříc postraším manželům, kteří se o kostel starají. První ročník v Chrastavě proběhl na konci září v roce 2018. Johana Urbanová přípravy

²³ MACNEROVÁ, Miriam, telefonický hovor, Praha 14.3. 2022

prvního ročníku festivalu okomentovala slovy: „Celá ta první schůzka nás dost namotivovala, ale po návratu do Prahy jsme začaly řešit organizační věci a zjistily jsme, že je toho hrozně moc a celkové přípravy festivalu se zpomalily, díky naší časové neflexibilitě o prázdninách. Ale nechtěly jsme zadržet další rok, tak jsme se na konci srpna dohodly, že to na konci září v době státního svátku zorganizujeme.“²⁴

K zakladatelkám Kukokli se přidal manžel Miriam Macnerové Jaroslav Macner a spolužák Johany Urbanové z DAMU, Adam Svoboda. Příprava prvního ročníku byla amatérská a jak sami organizátoři popisují – zkušební. Festival stihli zorganizovat za měsíc a to jenom z toho důvodu, že měli půl roku dopředu vše promyšlené.

„První ročník byl velmi přátelský. Doprovodný program byl večer u ohně a jedno představení se odehrávalo na kopci za loukou. Jak to bylo malé, tak to mělo hrozně intimní atmosféru. Návštěvníci byli naši kamarádi, rodina a pár místních. Mělo to zkrátka specifickou atmosféru. Bylo velmi špatné počasí a všichni jsme si sáhli na dno. Neměli jsme žádné zázemí. Na druhou stranu nás to hodně profesně a osobnostně posunulo. Ale myslím si, že kdybychom věděly, do čeho jdeme, tak se na to vykašleme.“²⁵

Celý festival zorganizovali ve čtyřech lidech a rozhodli se datum přesunout na druhý týden v červenci, zejména kvůli počasí a celkové prázdninové atmosféře. Festival se rozrostl o doprovodný program, který se nacházel v šapitó na louce společně s barem. Součástí doprovodného programu byla autorská čtení, slam poetry, divadla, či akustické koncerty. Hlavní hudební stage se nacházela přímo v kostele a probíhaly zde hlavní hudební koncerty. „Celou naši představu změnilo zvukaři, kteří postavili obrovskou stage a trussy, s kterými jsme ani nepočítaly. Kdybychom věděly, že to takhle bude vypadat, tak to zakážeme, protože bychom se báli, že to na kostel bude moc. Takových momentů, na které jsme si nedaly pozor bylo víc, ale ve výsledku to bylo ku prospěchu věci. Tyhle dobré náhody ten festival posunuly dopředu.“²⁶

²⁴ URBANOVÁ, Johana, telefonický hovor, Praha 14.3. 2022

²⁵ URBANOVÁ, Johana, telefonický hovor, Praha 14.3. 2022

²⁶ Tamtéž.

Za zásadní pak považují to pomalé, ale jisté budování vztahu s Viktorem Kačani, který se se svou ženou o kostel stará od roku 2005. Budování vzájemné důvěry je klíčové, zejména při plánování dalších ročníků, které chtějí organizátoři posunout vždy o kousek dál.

Každý rok se návštěvnost festivalu zvětšovala o 100 lidí. Od prvních ročníků, kde byli pouze přátelé organizátorů, jejich rodina a místní, se nyní festival rozrostl tak, že velká část návštěvníků je z celé republiky. Poslední ročník navštívilo 400 lidí.

V roce 2020 pak přišel velký zlom. Celé plánování bylo velmi nejisté, protože v době jarních příprav vypukla pandemie onemocnění COVID-19. Termín festivalu přesunuli na druhou polovinu července a vůbec poprvé jim vyšlo vstříc i počasí. Tým organizátorů se rozrostl o tři nové členy, kteří měli na starosti doprovodný program, který se nyní stal podstatnou součástí celého festivalu, kterému náleží označení multižánrový plným právem. Zakladatelky se tak učily delegovat práci a vkládat důvěru mezi další členy. V tomto roce organizátoři zaznamenali vůbec největší návštěvnost. Rekordní návštěvnost pak v týmu rozpoutala debatu, zda se stále dá hovořit o intimní atmosféře osobních produkcí a v následujících ročnících se uchýlili k rozhodnutí kapacitu návštěvníků omezit.

V roce 2021 proběhl další ročník festivalu, který se nesl v podobném duchu, jako ročník předchozí. Organizátorky do týmu přibraly další tři nové členy. Na správu barů, na zajištění občerstvení a na koordinaci dobrovolníků a brigádníků. I v přípravách tohoto ročníku se organizátoři potýkali s velkou nejistotou spojenou s pandemií. Téměř celý festival zorganizovali v online prostředí.

3.2 Participace

Festival KUKOKLI by se nemohl konat bez manželů Kačani, kteří se prostřednictvím spolku Svítání starají o rozpadlý kostel. Díky jejich pomoci se festival mohl uskutečnit a kostel se tak znovu otevřel veřejnosti, která k němu v průběhu let ztratila vztah.

Organizátoři festivalu chtěli od začátku do příprav zapojit i místní obyvatele Chrastavy, a však nepodařilo se jim navázat spojení. Zde hráli roli fakt, že

organizátoři nepochází z okolí a s místními si vztah teprve budují. „Chtěly jsem do příprav zapojit i místní a seznámit je s projektem. Oslovily jsme je s předstihem na facebookové stránce a nikdo se nám neozval, i přesto, že se jednalo o placenou brigádnickou pomoc. Snaha tam byla, ale neseťkaly jsme se s odezvou. Myslíme si, že teď, když už se bude konat pátý ročník a ten festival už má vybudované nějaké renomé mezi místními, tak se domníváme, že participace místních by mohla být do budoucna lepší a lepší. S tím se pojí i narůstající návštěvnost lidí z okolí. Lidé si na nás zvykli. Vidí, že s námi nemusí řešit nějaký problém. Mají vstup zdarma a dostávají pozvánku. Nechceme, aby měli pocit, že si sem nějakí pražáci jeli dělat pražskou akci. Budování vztahů s místními nás stojí hrozně moc času a práce, ale je to velmi efektivní. Zatím neplánujeme festival přesunout do jiného kostela a to hlavně z důvodů našich omezených časových možností.”²⁷

DAMU také přispěla svou pomocí k prvnímu ročníku festivalu v Chrastavě. Technici z divadla DISK zapůjčili praktikáblu potřebné pro stage. V dalších ročnících už spolupráce nepokračovala.

3.3 Financování

Financování prvních ročníků probíhalo kompletně z vlastních zdrojů organizátorek. Miriam Macnerová se k financování vyjádřila slovy: „Braly jsme to jako investici. Jako u podnikání, nejdřív jsme to dodotovaly a doufáme, že se nám to v budoucnu vrátí. Všichni nám vycházeli vstříc i co se týče honorářů a to z několika důvodů. Bylo už po sezoně a je tam to pozadí chátrajícího kostela.”

Vzhledem k rostoucí velikosti festivalu se organizátoři rozhodli v druhém ročníku zažádat o finanční podporu od Ministerstva kultury. Ti jim dotaci neudělili a to z důvodů, že se jedná o malou, lokální akci a organizátorům doporučili zažádat o finanční podporu místní subjekty, jako je Liberecký kraj a město Chrastava. Město Chrastava festival podpořilo částkou 10 000 Kč, z kterých bylo uhrazeno zajištění mobilních toalet. Tato podpora se v dalších letech zvýšila na částku 15 000 Kč,

²⁷ URBANOVÁ, Johana, telefonický hovor, Praha 14.3. 2022

protože se zvýšil i počet mobilních toalet. Město Chrastava tak pravidelně hradí náklady spojené se zajištěním zázemí, aby byl v okolí festivalu zachován pořádek. V roce 2019 organizátoři začali komunikovat s Libereckým krajem ohledně možného dotačního příspěvku.

Liberecký kraj druhý ročník festivalu podpořil nejvyšší možnou částkou 50 000 Kč. Postupem času se podpora z veřejných zdrojů zvětšovala. „Bylo těžké si vybojovat, že takhle malá akce má v české kultuře místo, a že má být podpořena. Ty začátky jsou hrozně těžké, protože nemáte v ruce žádný materiál, dokumentaci, fotky, nemáte výstupy a nikdo vás nerespektuje jako akci. Je důležité se tím prokousat a postupem času je ta podpora větší.“²⁸

Ministerstvo kultury festival poprvé podpořilo v roce 2020 částkou 50 000 Kč. Nicméně tentokrát se vzhledem ke covidové situaci nepodařilo získat dotaci od Libereckého kraje. V roce 2021 Ministerstvo kultury podpořilo multižánrový festival částkou 100 000 Kč. Financování popsala Miriam Macnerová: „Už jezdilo více lidí a my nasbírali potřebné ohlasy. Proto se na ministerstvu rozhodli, že nás podpoří. V roce 2021 nás přijel navštívit garant, který nám za ministerstvo přidělil dotaci, a tak z ministerstva viděli, jak akce probíhá, jak to vypadá a že stojí za to, to podpořit.“

Za zásadní při získávání finanční podpory považuje Johana Urbanová síťování kontaktů: „Co si myslím, že jsme mohly dělat více, bylo síťování. Došlo nám to v momentě, když jsme se v roce 2021 setkaly s radním města Chrastavy pro kulturu. Je to člověk, který má vliv a který ty finance sežene. Kontakty na umělce a na produkční jsou důležité, ale kontakty na lidi, který jsou ve vyšších pozicích a rozhodují o udělení dotací jsou naprosto zásadní. Je důležité nebát se jít otevřeně na úřad a ten projekt jim představit a požádat o finance. Lidi nás pak automaticky začali propojovat a tak jsme se dostali až ke starostovi.“²⁹

Organizátorky byly překvapené z přátelského přístupu lidí, kteří mají na starosti udělování dotací. Sami pak organizátorům dávali kontakty na média, která zvyšovala povědomí o festivalu prostřednictvím mediálních výstupů.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ URBANOVÁ, Johana, telefonický hovor, Praha 14.3. 2022

Festival dlouho nebyl výdělečnou akcí. V prvních letech organizátorky končily v mínusu okolo 25 000 Kč. Souvisí s tím však i nákup materiálu, s čímž se pojí materiální investice do dalších let.

S přibývajícímí ročníky se financování díky rostoucí návštěvnosti a větší podpoře z veřejných zdrojů daří lépe. První výdělečný ročník byl v roce 2021. Nutno však podotknout, že organizátoři dělají celý festival na dobrovolné bázi a neplynou jim z příprav festivalu žádné příjmy. Z důvodů nepočetného organizačního týmu nezbyvá mnoho času na fundraising. Je zde velký potenciál získávání dotací od soukromých lokálních firem, avšak nezbyvá na to mnoho energie, ani čas. V součtu se finanční příspěvky od soukromých firem pohybují okolo 20 000 Kč. Soukromé firmy též festival podporují formou barteru, či udělení výrazné slevy na produkty.

Celkové náklady festivalu se každý rok pohybují okolo 300 000 Kč. Organizátoři jsou odkázáni na finanční podporu z veřejných zdrojů v rozsahu 170 000 Kč. Největší položkou v rozpočtu festivalu jsou umělecké honoráře, které se v součtu pohybují okolo 90 000 Kč. Příjem ze vstupného činí přes 60 000 Kč. Příjmy z prodeje občerstvení a merche činí 30 000 Kč. Festival tak přímo nepřispívá na opravy kostela. Jeho cílem je na stav kostela mediálně upozorňovat, a až díky této aktivitě jsou jeho opravy financovány nejen veřejnými subjekty.

3.4 Činnost

Dramaturgie je volená tak, aby byla stále vhodná do prostoru kostela, byť je sakrální stavba vysvěcená. „Program je sestaven z kapel a interpretů, kteří nás baví, a to jak svou tvorbou, tak osobně, a kteří souzní s nevšední atmosférou kostela a okolí. Koncerty doplňují divadelní představení, pro která máme připravenou divadelní stage v beduínském stanu, slam poetry, autorská čtení, workshopy, a další.”³⁰ Doprovodný program probíhá ve stanu a na louce okolo kostela. Cílová skupina je široká, tak aby byl program vhodný pro rodiny s dětmi, ale i pro mladé lidi z větších měst.

³⁰ KUKOKLI 2021, <https://2market.cz/kukokli-2021/>, 14.7.2021, vyhledáno 28.2. 2022

Organizátoři by chtěli do budoucna znásobit počet akcí během jednoho léta. Festivaly by chtěli zorganizovat tři, ve třech různých zchátralých kostelech po celé republice. Vize by tak zůstala stejná, ale rozšířená. Chtějí podpořit daný kostel a dát příležitost umělcům si zahrát ve specifickém prostoru pro jiné publikum. Z hlediska momentální životní situace organizátorů je tohle spíše vzdálená budoucnost.

Organizátoři každý ročník festivalu pečlivě evalují. Snaží se tak vyvarovat chybám z předchozích ročníků a každý další ročník tím dovést k větší bezchybnosti.

3.5 Dopady na veřejný prostor

Festivalu se daří naplnit jeho hlavní cíl, a tím je přitáhnout pozornost na špatný stav rozpadlého barokního kostela a změnit vztah místních ke kostelu. I přes to že je kostel ze čtrnáctého století považován za kulturní památku, nedostává se mu potřebné péče. Do prostoru kostela se dostává voda, a kvůli tomu ze stěn padají barokní malby. Mediální pozornosti se kostelu dostalo. Například Česká televize přijela na festival v roce 2021 udělat reportáž.

Na opravu kostela díky festivalu KUKOKLI přispělo hned několik organizací. Ministerstvo kultury přispělo částkou 800 000 Kč, stejně tak Národní památkový ústav. Církev zadotovala projekt na návrh opravy částkou 300 000 Kč, stejně tak město Chrastava. Všechny tyto finanční podpory se uskutečnily na popud toho, že veřejnost v kostele registruje aktivitu. Samotný vikář by si přál, aby se v kostele pořádaly kulturní aktivity. Specifická atmosféra v kostele se starými barokními ochozy tomu jde naproti.

Zde se to neseťkává s přístupem manželů Kačani, pro které je každá další kulturní akce v kostele stresující událostí. Ti se chtějí primárně zaměřit na jeho záchranu a opravu. Velkým akcím se spíše chtějí vyvarovat. Stále je to sakrální prostor, kolem kterého se v minulosti nacházel dnes již zrušený hřbitov. Najít správnou míru kulturního využití inspirativního místa a respektu k sakrálnímu prostoru je stále v procesu hledání.

Opravy kostela se daří financovat i ze soukromého sektoru. Přímo organizátorům festivalu se ozývají hudební kapely, které chtějí v prostorách kostela natočit videoklip, či jiné subjekty, který chtějí unikátní prostor využít k filmování. Na místě se konají i svatby.

Z nájmu jdou finance na opravu kostela. Opravy kostela stále probíhají. Bylo podstatné udělat fundamentální opravy, aby se kostel zakonzervoval, aby do něj netekla voda, která má na rozpadlou stavbu devastační účinky. V kostelu se nachází dřevěné trámy a ochozy, které potřebují šetrnou péči. S celkovou kompletní rekonstrukcí kostela se nepočítá, neboť je vysvěcený a pro účely kulturního, či jiného užívání postačí zásadní opravy. Vikář klade se důraz na zachování atmosféry.

Dalším cílem organizátorů je naučit lidi z Libereckého kraje jezdit do kostela na jednorázové kulturní akce. Chtějí z kostela znovu udělat místo pro společná setkávání. Vztah místních ke kostelu se nejen díky pořádání multižánrového festivalu daří měnit. Obyvatelé Chrastavy měli ke kostelu dlouho rozporuplný vztah, což souvisí i s jeho devastací v devadesátých letech. Místní obyvatelé tvrdí, že skoro každý dům v Chrastavě obsahuje materiál z kostela. Organizátorky věří, že ambivalentní vztah místních ke kostelu se lepší.

V současné chvíli připravuje organizační tým pátý ročník. Dramaturgie festivalu zůstává stejná. Je otázkou, kdy se potenciál organizování kulturního festivalu v rozpadlém kostele, který je již téměř opravený, naplní. V momentě, kdy organizátoři už nebudou moci kostelu jakkoliv pomoci, se budou ohlížet po dalších kostelech, které by si zasloužily mediální prostor za účelem sehnání financí na nezbytné opravy. Mají vyhlídlý kostel svatého Linharta v obci Mušov na Moravě. Kostel se nachází na ostrově uprostřed Věstonické nádrže.

4. Švihák – Mariánské Lázně

V Mariánských Lázních se na pravém břehu Úšovického potoka nachází Kolonáda Ferdinandova pramene (příloha č. 2, fotografie č. 8). Zde mimo jiné působí kulturní spolek s příznačným názvem Švihák, jehož hlavním cílem je kulturní osvěta v Mariánských Lázních.

Spolek v roce 2014 založil Vojtěch Franta, který později do týmu přizval klíčového člena, Markétu Monsportovou (příloha č. 2, fotografie č. 7). Společně se snaží poukazovat na potenciál lázeňského města a snaží se tak nalákat místní i turistické návštěvníky na společenské akce, které organizují nejen ve veřejném prostoru města. Spolek pravidelně spolupřádá knižní festival Knižní Lázně, multižánrový festival Kulturně ozdravná kúra, koncerty, městské cyklojízdy, prezentační Pecha Kucha Nights, festival Moody moon noize a Marienbad Film Festival. Velká změna pro spolek nastala v roce 2020, kdy dostal do užívání secesní kolonádu v parku Ferdinandova pramene a po desítek let chátrání tuto lázeňskou památku za pomoci crowdfundingové kampaně oživil a provedl nezbytné opravy.³¹ Budovu však nevlastní. Majitelem je akciová společnost Léčebné lázně Mariánské lázně. V budoucích letech by se chtěl spolek zaměřit i na další opuštěné budovy v Mariánských Lázních.

4.1 Prvotní impulsy

Klíčovou osobností spolku Švihák je Markéta Monsportová. V Mariánských Lázních pracovala jako vedoucí cestovní agentury PRO AKTIV Marienbad s. r. o.. Založila Mariánskolázenský vánoční trh a v té době ji oslovil její budoucí kolega, zakládající člen spolku Švihák, nyní místostarosta Mariánských Lázních, Vojtěch Franta. První společnou kulturní akci organizovali pod záštitou plzeňského spolku k světu, jehož klíčovou osobností je Jakub Mareš. Spolek k světu organizoval projekt, který spočíval v rozmístění dopravních kontejnerů po celé republice, ve kterých místní organizátoři tvořili program. V Mariánských Lázních akce trvala čtrnáct dní na přelomu května a

³¹ srov. *O nás, Švihák*, <http://svihak.net>, vyhledáno 22. 2. 2022

června v roce 2013. Ve vyprázdněných dopravních kontejnerech probíhaly koncerty, happeningy, workshopy a filmová promítání.³²

Jednalo se o akci, na které se Markéta Monsportová ještě bezprostředně nepodílela, ale spíše seznamovala s týmem. Kulturní spolek Švihák založili krátce na to. Markéta Monsportová uvedla, že spolek vznikl díky tomu, že se do Mariánských Lázní vrátili lidé, kteří odtud původně pocházejí a po vzoru dalších komunitních a kulturních projektů se rozhodli oživit právě jejich rodné město.

„Šviháka jsme založili krátce nato. Myslím, že můj největší přínos byl od začátku v tom, že mě lidi v Mariánkách už docela znali. Působila jsem roky v cestovním ruchu, starala se o program turistů. Takže jsem ve spolku fungovala jako taková záruka nějaký odpovědnosti. Zní to divně, ale když začínáš, je fajn na to asi myslet. Spoustu věcí to při vyjednávání s městem může usnadnit.“³³

Markéta první roky popisuje jako euforické s vysokým potenciálem. Avšak slibný start se s postupem času dosti zpomalil. Lidé, kteří u projektu stáli na začátku, postupně ze spolku odcházeli, buďto z důvodů politické kariéry, odstěhování se, založení rodiny, či z jiných osobních důvodů. Problémem nedostatku lidí, kteří se na aktivitách spolku podílejí, řeší doteď. Mají šestičlenný tým aktivnějších lidí a pak mají dalších pár lidí, kteří přijdou pomoci na konkrétní akci, ale na aktivnějším vytváření programu se nepodílejí.

Spolek jako první velkou akci zorganizoval měsíční multižánrový festival Kulturní Ozdravení, který se konal v roce 2014. Jeho hlavním účelem bylo ukázat místním i turistům alternativní přístup nejen ke kultuře, ale především k využití prostorů kolonády Ferdinandova pramene.³⁴

Z původního měsíčního festivalu se stal díky velkému zájmu festival čtyřměsíční. Akce se zúčastnila desítky umělců. Součástí programu byly koncerty, filmové projekce a výstavy. Právě tento festival vnuknul Markétě Monsportové myšlenku, že

³² srov. HEČKOVÁ, Michaela. *O městech a lidech*. Ústí nad Orlicí: Piána na ulici, 2016. ISBN 978-80-270-1016-5, 17 s.

³³ Tamtéž, 18 s.

³⁴ Tamtéž, 18 s.

by v Mariánských Lázních jako místní uvítala trvalý prostor, který by sloužil rezidenčním programům, doplněný o kavárnu.

„Pokud bych se měla ohlédnout a říct, co mi chybí, tak je to právě stálej prostor. Místo pro výstavy, přednášky, koncerty, setkávání. Ráda bych se zaměřila i na tvorbu nějakých vkusných suvenýrů, které si tady jinak nepořídíš. Za ty roky máme skvělé kontakty. Když si pozveme nějakého hosta, snažíme se o něj postarat. Vezmeme ho na večeři, na ochutnávku vína nebo do lázní, zajdeme do sauny a pokud je čas, tak i na procházku lesem. Rezidence jsou pro mě taková největší meta. A skoro bych řekla, že pokud se to do pár let nestane, tak to může jít celý do kyték.“³⁵

Poté co se kolega Vojtěch Franta stal starostou, přenechal Markétě Monsportové vedení spolku. Politické ambice mají členové spolku společné. Markéta Monsportová v roce 2014 poprvé neúspěšně kandidovala do zastupitelstva. Díky nevydařené kandidatuře se tak mohla věnovat vedení spolku, který se usídlil v kolonádě parku Ferdinandova pramene.

V roce 2019 přišel pro spolek zlom. Předešlý generální ředitel akciové společnosti Léčebné lázně Mariánské Lázně chtěl spolek po nešťastném incidentu z prostorů kolonády vyhnat. Nešťastná událost se stala v rámci Marienbad film festivalu, kdy se v jednom z pramenů přiotrávil umělec výpary. Z celé situace přirozeně vznikla kauza, která negativně ovlivnila pověst spolku. Organizátoři za událost nemohli, jednalo se o lidské selhání umělce, ale někteří obyvatelé Mariánských Lázní situace využili a špatnou pověst spolku šířili dál. Roky budovaná pověst spolku byla zničena a s tím přišla i velká demotivace organizátorů. Časem se však na událost zapomnělo. Na jaře roku 2020 se změnil generální ředitel akciové společnosti, který byl vůči aktivitám spolku nakloněný a vstřícný, ačkoliv v zápětí se veškerý kulturní život nejenom v Mariánských Lázních, ale téměř po celém světě pozastavil vlivem pandemie. Po první vlně pandemie se začalo uvažovat o programové nabídce pro budoucí klientelu Mariánských Lázní. Na krizovém štábu mariánskolázeňských aktivních lidí a podnikatelů v cestovním ruchu a kultuře se jednalo o kulturní nabídce ve městě. Členové spolku se s novým generálním ředitelem shodli na budoucích krocích, které

³⁵ HEČKOVÁ, Michaela. *O městech a lidech*. Ústí nad Orlicí: Piána na ulici, 2016. ISBN 978-80-270-1016-5, 18 s.

budou vést k oživení kolonády. Ve stejném roce uspořádali crowdfundingovou kampaň na platformě hithit.cz, díky které se na nezbytné opravy podařilo vybrat přes 100 000 Kč. Prostor kolonády zvelebili a udělali novou podlahu.

4.2 Participace

Desítky dobrovolníků se zapojily do oprav kolonády. Jednotky dobrovolníků pak spolku vypomáhají při pořádání kulturních akcí. Lokální firmy věnovaly materiál na opravy.

Do kulturních akcí se spolek snaží co nejvíce zapojovat místní organizace, aktivní lidi a podnikatele. „Snažíme se do sestavování programu zapojit co nejvíce místních organizací. Ať už je to Základní umělecká škola Fryderyka Chopina, Západočeský symfonický orchestr, Kulturní okrašlovací spolek z Plané, Animácie z Plzně, rodinné centrum Domeček, taneční studio Wanted nebo místní oddíl orientačního běhu Mlok. Pořádáme také pravidelně na slunovrat Mezinárodní den jógy a teď jsme zajišťovali servis pro Grand Prix v pétanque. Je to opravdu rozmanité.”³⁶

Před vypuknutím pandemie velmi dobře fungovala spolupráce s místními hoteliéry. To díky starým kontaktům Markéty Monsportové z bývalé profese. Ti nabízeli své pokoje pro hostující umělce za velmi příznivé ceny. Švihák naopak hoteliérům nabízí kulturní vyžití jejich návštěvníků. „Kolonáda Ferdinandova pramene, kde děláme většinu akcí, je nejen krásné a magické místo, ale především průsečík, ve kterém se protíná lázeňský život hostů s běžným životem obyvatel. Všichni ho mají v docházkové vzdálenosti. Jdete parkem, zastavíte se na kávu a všimnete si, že večer je tu koncert nebo letní kino.”³⁷

³⁶ DIEHL Jarmo, MALÁ Zuzana, Markéta Monsportová, Tomáš Prinz (Švihák): *Mariánské Lázně jsou nejlepší open air*, Fullmoonzine, <https://www.fullmoonzine.cz/clanky/marketa-monsportova-tomas-prinz-svihak-marianske-lazne-jsou-nejlepsi-open-air>, 28.07.2020, vyhledáno 10.3. 2022

³⁷ Tamtéž.

4.3 Financování

Spolek Švihák kolonádu v parku Ferdinandova pramene nevlastní. Majitelem objektu je akciová společnost Léčebné lázně Mariánské Lázně. Je to firma, která po revoluci kompletně zprivatizovala jak přírodní zdroje, tak kolonády v Mariánských Lázních a několik lázeňských domů. Smlouva s vlastníkem objektu není pro spolek nejvýhodnější. Akciová společnost si nechce spolek v kolonádě uvázat na delší dobu, protože se jedná o velmi lukrativní oblast. Bohužel se kolonáda nachází v rozpadlém stavu a ani majitel, či potenciální pronajímatelé nechtějí do jejích oprav příliš investovat. Zároveň se jedná o kulturní památku. Díky tomu dávají přednost kulturně-ozdravnému spolku Švihák, který objekt postupnými kroky renovuje a zpřístupňuje veřejnosti. Spolek bohužel při shánění finančních zdrojů naráží na spoustu problémů, a tak je proces renovace velmi pomalý a nepřilíš efektivní. Pro spolek by bylo jednodušší, kdyby objekt vlastnilo město Mariánské Lázně, nežli soukromník, který se v současné post pandemické době soustředí na obnovu cestovního ruchu a do oprav kolonád a lázeňských domů mu nezbývá energie a finance.

První nezbytné opravy kolonády se uskutečnily díky materiální pomoci lokálních firem. První rok svého působení obdržel spolek od města Mariánské Lázně částku v řádu desetitisíců. Ze začátku však bylo pro spolek fundamentální obdržení finančních příspěvků od místních podnikatelů. Na fundraising zaměřený na lokální podnikatele členové spolku v současné chvíli nemají kapacitu z důvodů nízkého počtu aktivních členů.

Náklady spolku jsou určeny na nezbytnou opravu kolonády v parku Ferdinandova pramene a dále pak na pronájmy a umělecké honoráře při organizaci kulturních akcí. Z fondu kultury Mariánských Lázní dostávají každý rok částku 100 000 Kč, což je nejvyšší možná částka, kterou nějaký subjekt může dostat. Z tohoto příspěvku pokrývají náklady na třídní multižánrový festival Kulturně ozdravná kúra. Od Karlovarského kraje dostávají příspěvek ve výši 20 000 Kč až 30 000 Kč. Prezentační Pecha Kucha nights si na sebe vydělají příjmy ze vstupného.

V roce 2021 spolek obdržel dotaci od Ministerstva kultury o velikosti 220 000 Kč na festival Hudebně ozdravná kúra. Jednalo se o sérii pěti koncertních večerů, kde na programu vystoupili regionální umělci doplnění o umělce z celé republiky.

Spolek Švihák každý rok žádá dotaci od Ministerstva kultury na celoroční spolkovou činnost. Od Nadace manželů Komárkových dostali příspěvek 130 000 Kč na projekt Mobilní sauna, který se bude realizovat tento rok. Jedná se o další způsob, jak oživit lázeňské město.

Získávání dotací se pro spolek ztížilo ve chvíli, kdy se Markéta Monsportová dostala v roce 2018 do politiky – stala se zastupitelkou Karlovarského kraje. „Když jsem například žádala dotaci od Karlovarského kraje, tak jsem opozičními zastupiteli byla napadena, že se jedná o střet zájmů a že si přibírám peníze. Vznikla tak uměle vytvořená kauza.”³⁸

I přesto, že se o střet zájmu nejedná, protože zastupitelka je kulturní aktivistkou a z aktivit spolku žádné peníze nemá, rozhodla se stáhnout z popředí spolku a vedení předala Tomáši Printzovi. Avšak Markéta Monsportová nadále hraje zásadní roli při komunikaci s umělci. Za její léta působení si už vybuodovala síť kontaktů, ze které čerpá. Zkušenosti s aktivitami s Bottom-up a Top-down přístupem Markéta Monsportová popsala následovně: „Nejlepší věci jsou, co vznikají zdola. My jsme se Švihákem měli takové heslo, že když to nejde shora, zkusíme to zdola. Zdola jsme to dělali a já mám teď možnost ty věci dělat i shora a mám ve své gesci kulturně kreativní odvětví. Snažím se s těmi lidmi zdola komunikovat, protože vím, že když si to vymyslíme my v kanceláři, tak to k ničemu není.”³⁹

4.4 Činnost

Kulturní spolek Švihák pravidelně pořádá společenské akce, kterými chce oživit Mariánské Lázně, jakožto město tradičně vnímané pouze jako lázeňská destinace. Členové spolku spolupořádají knižní festival Knižní lázně, multižánrový festival Kulturně ozdravná kúra, hudební koncerty, celoměstské cyklojízdy, prezentační

³⁸ MONSPORTOVÁ, Markéta, telefonický hovor, Praha 8. 3. 2022

³⁹ Tamtéž.

PechaKucha Nights, hudební festival Moody moon noize a filmový festival Marienbad Film Festival. Kulturní akce jsou organizované s ohledem na lázeňské prostředí, které je primárně zónou klidu. Z toho důvodu mají akce omezenou kapacitu.

Spolek organizuje řadu aktivit ve veřejném prostoru. Pravidelně pořádají mariánskolázeňské cyklojízdy jakožto součást oficiálního programu Zahájení lázeňské sezóny. Dále v ulicích zorganizovali historicky první slam poetry v Mariánských Lázních. V rámci Evropského dne parků zorganizovali akci, která spočíval v proměně okolí kolonády na místo pro koncerty, sport, bleší trh, knihovnu v parku, žongléřský workshop a Den Architektury. Spolek také organizuje prezentační PechaKucha Night. Jedná se o japonský formát prezentací, kdy má každý mluvčí pro svůj výstup 20 obrázků a každý z nich může komentovat 20 vteřin; 6 minut a 40 vteřin ho tak dělí od nástupu jeho následovníka. Prezentační večery se opakují každý třetí pátek v každém třetím měsíci. Akce se pokaždé odehrává na jiném místě. PechaKucha Night se odehrávala v Anglikánské kapli, v městském divadle, na kolonádě, Sokolovně, Hotelu Panorama, Hotelu Continental, v bývalé dětské léčebně Miramonte nebo ve zmíněném pavilonu Ferdinandova pramene.⁴⁰

Díky spolku Švihák vznikl Marienbad Film festival. Ředitelka festivalu Zuzana Stejskalová pochází z Mariánských Lázní. Při architektonické práci v rámci renovace Kina Pilotů se seznámila s Jakubem Falcmánem a řekli se, že spolu v Mariánských Lázních uspořádají filmový festival. Motivem byl původ mezinárodního filmového karlovarského festivalu, jehož první čtyři ročníky se odehrály v Mariánských Lázních a až pak se festival přesunul do Karlových Varů. Spojili se se členy spolku a v roce 2016 vytvořili první ročník.

„Festivalový tým v čele se Zuzanou Stejskalovou zahájil řadu projekcí pod širým nebem, jejíž součástí je vždy jeden krátký nezávislý nebo experimentální film a pak film hlavní. Součástí je i debata s hosty.”⁴¹

⁴⁰srov. HEČKOVÁ, Michaela. *O městech a lidech*. Ústí nad Orlicí: Piána na ulici, 2016. ISBN 978-80-270-1016-5, 20 s

⁴¹DIEHL Jarmo, MALÁ Zuzana, Markéta Monšportová, Tomáš Prinz (Švihák): Mariánské Lázně jsou nejlepší open air, Fullmoonzine, <https://www.fullmoonzine.cz/clanky/marketa-monšportova-tomas-prinz-svihak-marianske-lazne-jsou-nejlepsi-open-air>, 28.07.2020, vyhledáno 10. 3. 2022

Festival organizují ve spolupráci s multižánrovým hudebním magazínem Full Moon. Dlouhodobá spolupráce pak vyústila v organizaci hudebního festivalu Moody Moon Noize, který probíhá v rámci Kulturně ozdravné kúry.

Markéta Monsportová pak z organizačního týmu odešla z důvodů střetu zájmů, který se vyskytl kvůli jejímu politickému působení, protože Marienbad Film festival žádal Karlovarský kraj o velké dotace. Následující ročníky se Švihák podílel na festivalu organizací doprovodného programu. V současné chvíli se jedná o již zajatý festival a členové spolku nadále drobně organizačně vypomáhají, ale výrazněji na festivalu již neparticipuje.

Další kulturní akce, která vznikla díky spolku Švihák je festival Knižní Lázně. Jeho hlavní organizátorkou je Klára Khain. Jedná se o dvoudenní festival, který začíná slavnostním galavečerem, kde se představují knižní vydavatelé, nakladatelé a knihkupci. Následuje hudební program a druhý den probíhá na kolonádě prodejní akce, jejíž součástí je doprovodný program. Na programu jsou autorská čtení, debaty a program pro dětské návštěvníky.

Akce pořádané spolkem probíhají po celý rok s tím, že největší koncentrace probíhá o prázdninách. Pandemie měla vliv i na návštěvnost akcí pořádané spolkem. Obyvatelé Mariánských Lázní místo navštívení zahraničních destinací trávili léto ve svém městě. Měli tak čas objevovat své město a jeho kulturní scénu. Z údajů o návštěvnosti lze vyzorovat, že po pandemické době lidé raději navštěvují menší, intimnější festivalové produkce, kde je menší koncentrace návštěvníků.

Po náročné sezoně v roce 2021 se spolek rozhodl zvolnit a zaměřit se na méně náročné prezentační Pecha Kucha Nights. Do téhle chvíle jich zorganizovali 26. „Další bude vyloženě regionální, protože chceme dávat více prostoru lidem v kraji. Myslíme si, že je důležité lidi propojovat a dávat o nich vědět veřejnosti. Už během kampaně a během práci na kraji jsem zjistila, že máme v kraji spoustu skvělých lidí, kteří dělají skvělou práci, ale bohužel se o nich neví.“⁴²

⁴² MONSPORTOVÁ, Markéta, telefonický hovor, Praha 8. 3. 2022

4.5 Dopady na veřejný prostor

Markéta Monsportová v rozhovoru pro Fullmoon magazín uvedla, že za dob fungování spolku Švihák došlo v Mariánských Lázních k mnoha změnám. Díky aktivitám, které jako spolek organizují, se snaží dokázat, že Mariánské Lázně mohou sloužit jako kvalitní místo pro život a ne pouze na rekreační aktivity. V osobním rozhovoru Markéta Monsportová dodala, že spolek svou působností může mít velký vliv na zvyšující se odliv obyvatel z města. Velkou změnu cítí v tom, jak lidé vnímají alternativní kulturu. „Nebojí se nových věcí, chtějí nové zážitky, změnu a mnohdy jí jdou sami naproti. Vzniklo tu pár zajímavých projektů, troufám si říct, že se nám podařilo lidi inspirovat a že se i díky Švihákovi do Mariánských Lázní rádi vrací.“⁴³

Činnosti spolku necílí přímo na turisty Mariánských Lázní, nicméně s hoteliéry dlouhodobě spolupracují a některé, zejména letní akce jsou zajímavé i pro lázeňské hosty. Jedná se o Letní kino, Knižní lázně a další odpolední program.

Velká změna pro spolek nastala v roce 2020, kdy dostali do užívání secesní kolonádu v parku Ferdinandova pramene a po desítek let chátrání tuto lázeňskou památku za pomoci úspěšné crowdfundingové kampaně oživil a provedli nezbytné opravy.⁴⁴

Tomáš Prinz pro magazín Full Moon uvedl: „Přiznejme si, náš rozpočet zatím dovoluje úpravy spíše provizorního charakteru. To místo ale mají všichni rádi a energie, se kterou se o něj Šviháci starají, nakazila pár lokálních firem, které nám třeba věnovaly materiál nebo pomohly jinak. Cítíme podporu i od majitele kolonády, který byl koronakrizí významně zasažen a nemá to lehké. Hodně lidí, kteří ani nejsou členy Šviháka, bylo ochotných trávit tu pracovní víkendy. Za to nepřestáváme být

⁴³ DIEHL Jarmo, MALÁ Zuzana, Markéta Monsportová, Tomáš Prinz (Švihák): Mariánské Lázně jsou nejlepší open air, Fullmoonzine, <https://www.fullmoonzine.cz/clanky/marketa-monsportova-tomas-prinz-svihak-marianske-lazne-jsou-nejlepsi-open-air>, 28.07.2020, vyhledáno 10.3. 2022

⁴⁴srov. O nás, Švihák, <http://svihak.net>, vyhledáno 13.3. 2022

vděční. Objektů, o které bych se rád staral, mám v hlavě několik. Nejdřív ale chci Ferdinandku v lesku.”⁴⁵

Cílem zůstává vytvořit z kolonády v parku Ferdinandova pramene kulturní centrum, které je obklopené parkem s vyvěrajícími prameny. Jednalo by se o sdílený prostor s ateliéry a kavárnou, kde by v rámci rezidenčních programů pobýli umělci z celého světa. S majitelem objektu mají stejné plány. Na kompletní opravu kolonády by potřebovali zhruba 20 milionu korun. Na financování této renovace by byla nezbytná spoluúčast.

Michaela Hečková ve své knize *O městech a lidech* o Markétě Monsportové píše: „Ráda by zde vybudovala kulturní centrum po vzoru Tabačky v Košicích, živé místo, kam jezdí umělci z celého světa. Kamenný bod, který je schopen platit své stálé zaměstnance a počítat s nimi na delší dobu. Několik málo grantů Ministerstva kultury ČR, kraje a města ale naději v něco podobného zatím příliš nevzbuzuje.”⁴⁶

V budoucích letech by se chtěl spolek zaměřit i na další opuštěné budovy v Mariánských Lázních. Jedná se například o opuštěnou lázeňskou budovu Lesní mlýn, kde spolek pořádá některé ze svých kulturních akcí.

⁴⁵DIEHL Jarmo, MALÁ Zuzana, Markéta Monsportová, Tomáš Prinz (Švihák): *Mariánské Lázně jsou nejlepší open air*, Fullmoonzine, <https://www.fullmoonzine.cz/clanky/marketa-monsportova-tomas-prinz-svihak-marianske-lazne-jsou-nejlepsi-open-air>, 28.07.2020, vyhledáno 10.3. 2022

⁴⁶ HEČKOVÁ, Michaela. *O městech a lidech*. Ústí nad Orlicí: Piána na ulici, 2016. ISBN 978-80-270-1016-5, 21 s

5. Automatické mlýny – Pardubice

V Pardubicích na pravém břehu řeky Chrudimky se v Bílém Předměstí nacházejí Automatické mlýny. Jedná se o areál automatických mlýnů stavěných po etapách podle originálního návrhu přední osobnosti české moderní architektury 20. století Josefa Gočára. Stavba budovy začala roku 1910 pro bratry Egona a Karla Winternitzových. V roce 1919 došlo po požáru ke stavebním úpravám a k objektu byla přistavěna vodárenská věž. Firma Bratři Winternitzové zanikla koncem třicátých let, kdy byli bratři kvůli židovskému původu deportováni do Terezína. Mlýny byly po válce roku 1945 znárodněny a přejmenovaly se z Winternitzových mlýnů na Automatické mlýny.

V následujících letech mlýn nadále fungoval, až se ho jeho předposlední majitel mlynářská společnost GoodMills Česko s. r. o. rozhodla v roce 2012 ukončit svůj provoz. Společnost nabídla mlýn městu k prodeji, to však nakonec objekt nezakoupilo. V roce 2014 byl areál prohlášen za národní kulturní památku. V roce 2015 mlýny zakoupili manželé Smetanovi, kteří z areálu budují nové společensko-kulturní centrum Pardubic. Rozlehlý areál má v současné době tři majitele: město Pardubice, které přistavuje Centrální polytechnické centrum, tedy vzdělávací komplex pro žáky základních a středních škol, dále pak Východočeský kraj, který zakoupil hlavní mlýnici, kde momentálně rekonstruuje prostor pro Východočeskou galerii, a nadaci manželů Smetanových, kteří mají mít na starosti venkovní prostory jako je náměstí, park a dále pak multifunkční sál, který má sloužit kulturním a společenským účelům.

5.1 Prvotní impulsy

Za záchranou Automatických mlýnů jednoznačně stojí spolek Offcity v čele se Šárkou Zahálkovou (příloha č. 2, fotografie č. 10). Spolek se zaměřuje od roku 2009 na oživení zdejšího veřejného prostoru. Jedná se o platformu plnou architektů, historiků architektury, ale i psychologů a umělců.

„Offcity vzniklo ze známostí. Z části jsme naplaveniny, které se tady usadily v různých obdobích. Zkrátka, něčím nám Pardubice učarovaly. Jsme taková otevřená platforma. Ten kamarádskej vztah a vzájemná důvěra jsou dodnes velmi důležitý. Veřejný prostor třeba vidíme každé jinak, protože pocházíme z jiného podhoubí. Je mezi náma psycholog, architekt, historik, kulturní manažer. Tohle mi přijde velmi obohacující. Když se věci potkávají takhle dohromady.“⁴⁷

Pořádají architektonické procházky, tematické cykly o architektuře a urbanismu, pocitovou mapu a různé umělecké projekty ve veřejném prostoru. „Často platí, že v menším městě, pokud jsou podmínky dobře nastaveny (ať už z hlediska kulturní politiky, energie lidí nebo genia loci), se různé kulturní aktivity dělají mnohem líp. Člověk pak rád vynakládá sílu na to, aby se na takovém místě žilo ještě lépe.“⁴⁸

Spolek Offcity přišel do kontaktu s Automatickými mlýny hned na začátku, když se rakouská mlékárenská společnost rozhodla objekt prodat. Šárka Zahálková v osobním rozhovoru zmínila: „Důvody byly různé. Stavba je ve středu města, tak z hlediska logistiky a dopravy to bylo složité jak pro ně, tak pro město. Zároveň už v té době mlýny aspirovaly na Národní kulturní památku, takže bylo jasné, že jakékoliv přestavby budou komplikovanější a budoucím plánům společnosti mlýn zkrátka nevyhovoval.“⁴⁹

Členové dozorčí rady rakouské mlékárenské společnosti si uvědomovali hodnotu celého objektu, a proto pro ně bylo důležité mlýny prodat do dobrých rukou, byť to pro ně znamenalo složitější a zdlouhavější cestu prodeje. Společnost na podzim roku 2012 oslovila členy spolku Offcity Ondřeje Teplého a Františka Václavíka, aby zpracovali stavebněhistorický průzkum a zaměření objektu.⁵⁰

⁴⁷HEČKOVÁ, Michaela. *O městech a lidech*. Ústí nad Orlicí: Piána na ulici, 2016. ISBN 978-80-270-1016-5, 180 s

⁴⁸PŘÍDALOVÁ Kateřina., *Šárka Zahálková: Aktivismus není o křiklounství, ale vědomém dialogu*, Material times, <https://www.materialtimes.com/ptame-se/sarka-zahalkova-aktivismus-neni-o-kriklounstvi-ale-vedo-mem-dialogu-1.html>, 5. 9. 2019, vyhledáno 7.2. 2022

⁴⁹ZAHÁLKOVÁ Šárka, osobní setkání, Pardubice 9. 2. 2022

⁵⁰HEČKOVÁ, Michaela. *O městech a lidech*. Ústí nad Orlicí: Piána na ulici, 2016. ISBN 978-80-270-1016-5, 180 s

Díky tomuto průzkumu společnost získala kvalitativní data ohledně budovy a jejího potenciálu. Primární zájem bylo si zrekapitulovat hodnotu objektu.

Ondřej Teplý a František Václavík začali na studii pracovat a díky tomu se o celé problematice plánovaného prodeje dozvěděli. Iničiátoři v prostoru nejdříve vytvořili krátké, jednorázové intervence, na nichž si testovali zájem veřejnosti a přirozeně s tím šířili osvětu na záchranu objektu. Tuto metodu můžeme sledovat i u dalších kulturně občanských projektů.

„Všechno to začalo na podzim roku 2012, kdy mlýny ještě fungovaly, ale schylovalo se k ukončení provozu. V rámci Dne architektury udělalo Offcity procházku do Automatických mlýnů (příloha č. 2, fotografie č. 11). Tehdy to bylo poměrně překvapivé, protože když pořádáme jako spolek akce, tak je to desítkách, maximálně padesát lidí a tehdy byl sraz na Pernštýnském náměstí, kde bylo zhruba 400 a 500 lidí. Takto vysokou návštěvnost jsme nečekali a museli jsme to operativně řešit. Po několika skupinkách si mohli mlýny s komentářem prohlédnout asi 60 lidí a pro zbytek lidí se připravila přednáška v Divadle D29. Přislíbili jsme, že na tenhle velkým zájem navážeme. To bylo pro nás všechny impulsem, že má skutečně smysl se tím zabývat a že i pro tu místní a přespolní komunitu to místo má nějaký smysl a hodnotu. Tímhle to celé začalo.”⁵¹

Před létem roku 2013 a pak ještě na podzim se mlýny poprvé otevřely veřejnosti ve smyslu kulturně uměleckých aktivit. Divadlo 29 společně s dalšími dvanácti neziskovkami a velkým množstvím dobrovolníků připravilo festival Automatické kulturní mlýny.

„Připojila se k nám kupa dobrovolníků a bylo vidět, že to má pro místní nějakou důležitost. Festival trval tři týdny – od konec května až do poloviny června a na podzim se na to navázalo v podobě formátu uměleckých aktivit. Offcity do toho vstoupilo sérií debat a konferencí, jak k tomuto projektu přistoupit. Byla to ukázka toho jak se dá s prostorem pracovat a odhalovat jeho potenciál. Souběžně jsme

⁵¹ ZAHÁLKOVÁ Šárka, osobní setkání, Pardubice 9.2. 2022

vytvořili studii, co se s tím dá v dlouhodobém horizontu dělat. Zapojili se do toho lidi z magistrálu z odboru kultury a architektury.”⁵²

„Bývalá zámečnická dílna se proměnila v bar, rýhovna se stala dočasným knihkupectvím nabízejícím především tituly spojené s architekturou. Hned u vstupu do budovy mlýnů zavadili návštěvníci o uměleckou performanci Ondřeje Brodyho, během které se zde hnětlo těsto na gigantické knedlíky. Vnitřní prostory dostaly podobu dočasné galerie, v níž byly vystaveny soutěžní návrhy na památník aviatika Jana Kašpara a zvuková instalace rozezněla místní moukovody.”⁵³

Offcity se tak stalo spojkou mezi majitelem a městem. Vznikla Iniciativa, jejichž součástí bylo Offcity, Divadlo 29 a další zástupci kulturně umělecké scény. Jejich aktivity měli spíše advokační charakter. Společnost GoodMills areál nejdříve nabídla městu, ale obě strany spolu neuměly příliš komunikovat.

„Na konci podzimu roku 2013 do toho vstoupilo několik proměnných. Bylo těsně před volbami a na schvalování zastupitelstva to neprošlo. Né z důvodu, že by někdo hlasoval proti, ale protože se zdržel hlasování, nebo bylo nedostatečné množství hlasů. Tehdy se to nedotklo pouze mlýnů, ale také kulturní koncepce, která souběžně vznikala participativní cestou a ty to dvě věci se propojovaly.”⁵⁴

„Město si navíc zcela neuvědomovalo, co pro něj tohle místo může do budoucna znamenat. Snažili jsme se proto vedení města i veřejnosti vysvětlit, jaký mají Mlýny pro město potenciál. Město objekt vnímalo spíše jako přítěž a nevěděli si s ním rady. My jsme se snažili poukazovat na jeho městotvorné funkce. V té době se na městě také řešila budoucí kulturní strategie a řada organizací byla doslova hladová po prostorech, kde mohly realizovat svoje aktivity. Nakonec vznikla studie, na které spolupracovali lidé z Odborů městského architekta, kultury a rozvoje a strategie.

⁵² Tamtéž.

⁵³ HEČKOVÁ, Michaela. *O městech a lidech*. Ústí nad Orlicí: Piána na ulici, 2016, ISBN 978-80-270-1016-5. 182 s

⁵⁴ ZAHÁLKOVÁ Šárka, osobní setkání, Pardubice 9.2. 2022

Schvalovací proces týkající se odkupu pak ale ovlivnilo předvolební období a změna politického klimatu a město od odkupu odstoupilo.⁵⁵

Iniciativa se bála, že by objekt mohl zakoupit neuvážený developer. Po neúspěšném hlasování přišel ve spolku energetický pád. Po dvou letech intenzivní práce členové iniciativy ze svých aktivit slevili. Nicméně o projektu se dále mluvilo a vyjednávání pokračovala, neboť majitel objekt potřeboval prodat. Poté do toho vstoupil architekt Lukáš Smetana, bývalý spolužák architekta Zdeňka Balíka, který měl rekonstrukci areálu na starost. Lukáš Smetana projekt viděl jako investici. Komunikoval s Františkem Václavíkem a Ondřejem Teplým, kteří zpracovávali onen stavebně historický průzkum. Od Offcity dostal podklady, které byly původně zpracovávány pro město. Památkově chráněnou budovu nakonec koupil architekt Lukáš Smetana, který uspěl ve výběrovém řízení, jako vhodný budoucí majitel, který se chce držet původního záměru Offcity a členů iniciativy Mlýny městu.

„Byla zde otevřenost ze strany Lukáše Smetany, takže Offcity v dalších letech mohli využívat mlýny pro další projekty a rezidence. Když přijeli zahraniční umělci, tak je to tu upoutalo. Přitažlivá síla toho místa přetrvává. Je tu pekárna, cukrárna, architektonické ateliéry a rezidenční ateliér Offcity. Čili mlýny se začaly naplňovat a na pozadí toho probíhaly debaty o jejich budoucnosti.“⁵⁶O Automatických mlýnech se ve společnosti hodně mluvilo a projekt se tak stal vděčným programovým bodem v politických programech.

„Lukáš Smetana to původně nechtěl rozprodávat, ale vzešel tam zájem ze strany kraje na vybudování Východočeské galerie v mlýnici. Původně to chtěl Lukáš dlouhodobě kraji pronajmout, ale z finančních důvodů (podmínky dotačních výzev – pozn. autora) to nebylo možné a mlýnici prodal kraji. Zde teď probíhá rekonstrukce.“⁵⁷

⁵⁵PŘÍDALOVÁ, Kateřina, Šárka Zahálková: *Aktivismus není o křiklounství, ale vědomém dialogu*, Material times, <https://www.materialtimes.com/ptame-se/sarka-zahalkova-aktivismus-neni-o-kriklounstvi-ale-vedo-mem-dialogu-1.html>, 5. 9. 2019, vyhledáno 6.2. 2022

⁵⁶ ZAHÁLKOVÁ Šárka, osobní setkání, Pardubice 9.2. 2022

⁵⁷ Tamtéž.

Majitel Smetana poté založil nadaci Automatické mlýny a bývalý sklad (což byla přístavba ze 70. let bez památkové ochrany) prodal městu Pardubice. Zde díky investici města a dotační podpory vzniká novostavba, kde bude v přízemí Galerie města Pardubice, kunsthalle a Centrální polytechnické centrum, které bude sloužit jako *workspace*, dílny a vzdělávací centrum.

5.2 Participace

Spolek Offcity měl poměrně širokou participační základnu už od roku 2009. Je to platforma spojující mnoho oborů, od architektů, umělců až k psychologům. Téma veřejného prostoru a participační principy pro ně byly a do teď jsou důležité. V roce 2013 jako spolek ve spolupráci s Divadlem 29 a společně s dalšími dvanácti neziskovkami a dobrovolníky připravili festival Automatické kulturní mlýny. Připojili se k nim například spolek Péče o duševní zdraví, který začleňuje lidi s duševními chorobami do normálního života, Východočeská galerie a studentské spolky.

„Do hry vstoupili různí osvícení i neosvícení politici a investoři, kteří pozitivním i negativním způsobem debatu rozpoutali. Byla to dobrá souhra okolností. Velmi cenné je také to, že na úřadu města jsou na odboru kultury, na odboru městského architekta a na odboru rozvoje a strategie kvalitní lidé, kteří podporují cestu participace. Neziskový sektor zpravidla vnímají jako partnery, což je správné.“⁵⁸

„Různé metody participace se využívaly ze strany města už před tím. Součástí aktivit iniciativy Mlýny městu byly zástupci odboru hlavního architekta a odboru kultury. Byla zde provázanost, a když se hledala budoucí možná náplň, tak proběhly různé kulaté stoly a participační setkání, moderované volné rozhovory s různými lidmi a subjekty. Už se vytvářel model, jakým způsobem by to mohlo fungovat. A i když to město nekoupilo a koupil to soukromý investor a až teď do toho vstupuje město a kraj a další soukromníci, tak ten původní participační koncept se hodně naplňuje. Současně se vytvářela kulturní koncepce, která byla zaměřená na participaci.“⁵⁹

⁵⁸ PŘIDALOVÁ, Kateřina, Šárka Zahálková: *Aktivismus není o křiklounství, ale vědomém dialogu*, Material times, <https://www.materialtimes.com/ptame-se/sarka-zahalkova-aktivismus-neni-o-kriklounstvi-ale-vedo-mem-dialogu-1.html>, 5. 9. 2019, vyhledáno 6.2. 2022

⁵⁹ ZAHÁLKOVÁ Šárka, osobní setkání, Pardubice 9.2. 2022

Rozlehlý areál, který je od roku 2014 národní kulturní památkou, má v současné době tři majitele. Město Pardubice, Východočeský kraj a nadaci manželů Smetanových.

V současnosti je již pozice Offcity v kontextu Automatických mlýnů méně klíčová než na začátku. Jedna z jejich snah je, aby se vedl dialog o skutečném budoucím fungování a o kooperaci s dalšími sídlícími subjekty. Šárka Zahálková je v současnosti kurátorkou Galerie města Pardubice. Probíhají setkání s organizacemi, které budou v areálu Automatických mlýnů sousedit a cílem je nastavit toto sousedství tak, aby nevznikaly zbytečné programové kolize a rivality kvůli konkurenci.

Do aktivit v Automatických mlýnech se zapojují i místní obyvatelé. Ve spolupráci s Divadlem 29 vytvořili formát komunitního divadla, kde lidé pracovali se vzpomínkami a příběhy pamětníků, kteří zažili v mlýnech původní mlékárenský provoz. Šárka Zahálková v rozhovoru zmínila, že objekt přitahuje to zejména lidi, kteří si jsou vědomi hodnoty tohoto místa.

5.3 Financování

Spolek Offcity žádá o dotace na záležitosti dlouhodobého charakteru. Žádají například na celoroční projekt, jehož součástí jsou i aktivity v rámci Dne architektury. Dotace na svou činnost získají od města, od ministerstva kultury a státního fondu kultury. Krajský dotační systém není v této podpoře funkční. Finanční podporu pak využívají zejména pro hosty, které si zvou do rezidence k nim do ateliéru v areálu Automatických mlýnů. Jedná se o náklady jakou jsou honoráře, technické materiály, vybavení, stipendium a ubytování.

Rozpočet na první Den Architektury v Automatických mlýnech byl nulový. Šlo o dobrovolnickou činnost několika subjektů. Zejména spolku Offcity a Divadla 29. Veškerá propagace pak šla skrz oficiální kanály Dne Architektury.

Festival Automatické mlýny vznikal spontánně a nebylo tak možné žádat o dotace s ročním předstihem. Každý ze zapojených subjektů do toho vstupoval skrze své

finanční možnosti, a tak byl rozpočet složený z několika zdrojů. I tak se jednalo o festival s malým rozpočtem, který se pohyboval v řádě desetitisíců. Velkou roli sehrála dobrovolnická práce. Náklady byly zejména na honoráře a případný materiál.

Iniciativa Mlýny městu dostala hodnotnou nefinanční podporu od Nadace Via. Šárka Zahálková během našeho rozhovoru zmínila, že forma této podpory pro ně byla mnohem důležitější, než kdyby dostali čistě finanční dar. Nadace pokryla iniciativě náklady na konzultanty v oblasti PR, komunikace a fundraisingu.

Areál o rozloze dvanácti tisíc metrů čtverečních koupil od mlékárenské společnosti architekt Lukáš Smetana v roce 2016 za 25 milionů korun. O dva roky později vznikla urbanistická studie budoucího rozvoje. Lukáš Smetana pro rozhovor do deníku e15 uvedl: „V roce 2018 nás oslovil Pardubický kraj s tím, že by z jedné budovy v areálu chtěl vytvořit Východočeskou galerii. Na základě jednání jsme tak hlavní mlýnici kraji i s projektovou dokumentací k přestavbě na galerii prodali, poté přišlo s nabídkou i město Pardubice.“⁶⁰ Hlavní mlýnici pak prodal kraji s podmínkou, že peníze od kraje využije do revitalizace areálu.

„Investice do konverze všech tří subjektů vyjdou na zhruba půl miliardy korun. Do rekonstrukce hlavní mlýnice, tedy prostoru budoucí Východočeské galerie, investuje Pardubický kraj zhruba 330 milionů korun. Město Pardubice plánuje dát na výstavbu polytechnického centra a městské galerie okolo 250 milionů a nadace Automatické mlýny manželů Smetanových přebuduje mlýnské silo a jeho okolí za zhruba 80 milionů korun.“⁶¹

Momentálně v areálu působí několik subjektů. Pekárna, cukrárna, umělecké ateliéry a rezidenční prostor spolku Offcity. Všichni zde platí majiteli symbolický nájem. Spolek offcity má sazbu 100 Kč za metr čtvereční, což činí 4500 Kč za měsíc.

⁶⁰NOSEK, Michal., *V Pardubicích začíná rekonstrukce za půl miliardy. Podívejte se, jak budou vypadat Winternitzovy mlýny*, e15, <https://www.e15.cz/byznys/reality-a-stavebnictvi/v-pardubicich-zacina-rekonstrukce-za-pul-miliardy-podivejte-se-jak-budou-vypadat-winternitzovy-mlyny-1375028>, 14. 11. 2020, vyhledáno 5.2. 2022

⁶¹ Tamtéž.

5.4 Činnost

V areálu Automatických mlýnů v Pardubicích se pořádají různé kulturní akce, koncerty, trhy a festivaly. V areálu také sídlí kavárna a pekárna. „Je dobře, že i nyní před rekonstrukcí areál žije, neuzavřel se a konají se tu i nadále různé aktivity: komerčnější, ale stále i ty nezávislého a neformálního charakteru.“⁶²

V prostoru mlýnů se nikdy netopilo a i když se tam dělaly kulturně umělecké aktivity, byly vždy soustředěné na letní období.

I spolek Offcity působí v areálu. V bývalé administrativní budově mají svůj rezidenční ateliér, který poskytují hostujícím umělcům, architektům a tvůrcům jako krátkodobé zázemí pro tvorbu.

„Loni se nám podařilo získat menší prostor v areálu Automatických mlýnů, takže máme nově skutečné zázemí. Na rezidence zveme lidi z různých oborů, jejichž práce a tvorba se vztahuje k veřejnému prostoru. Může to být sociologicky, psychologicky nebo jinak zaměřené. Nemáme žádné oborové limity. Naším hostům poskytneme podporu a zázemí. Vedle celoročních rezidencí máme i formát letní, který realizujeme prostřednictvím mezinárodního open callu. Do něj nám přicházejí přihlášky z celého světa. Scházejí se nám skvělé záměry.“⁶³

V areálu budou moci návštěvníci navštívit Východočeskou galerii, galerii městskou, centrální polytechnické dílny, divadelní sál, výstavní prostory doplněny o restaurace a řemeslné dílny (příloha č. 2, fotografie č. 12).

„Po té rekonstrukci se ten prostor promění a otevře se veřejnosti. Bude zde potřebná společná participace subjektů na opečovávání celého areálu. Budou přicházet noví lidé a bude potřeba to koordinovat, aby nedošlo ke gentrifikačním procesům, že se to stane fancy, hipsterská záležitost. Je třeba, aby si instituce uvědomily, že prostřednictvím svých aktivity mohou být otevřenější směrem k široké veřejnosti a aby formou veřejné služby podporovaly přítomnost různých skupin. Z hlediska

⁶² PŘIDALOVÁ, Kateřina, Šárka Zahálková: *Aktivismus není o křiklounství, ale vědomém dialogu*, Material times, <https://www.materialtimes.com/ptame-se/sarka-zahalkova-aktivismus-neni-o-kriklounstvi-ale-vedo-mem-dialogu-1.html>, 5. 9. 2019, vyhledáno 6.2. 2022

⁶³ Tamtéž

nabídky kulturních a jiných služeb to vždy bude balanc mezi komerčními a nekomerčními aktivitami.”⁶⁴

Probíhaly zde průběžné evaluace aktivit, ale jedna velká souhrnná evaluace se ještě neuskutečnila. Šárka Zahálková v našem rozhovoru zmínila, že finální zhodnocení ještě vyžaduje nějaký čas.

5.5 Dopady na veřejný prostor

Rekonstrukci areálu dostal na starost architekt Zdeněk Balík, jehož hlavním úkolem bylo začlenit historicky významnou budovu od architekta Josefa Gočára do celého areálu. Ten chtějí majitelé zpřístupnit veřejnosti. Setkáváme se tak s dalším typickým jevem, který můžeme pozorovat u reaktivaci prázdných prostorů, a tím je zveřejnění prostoru. Z opuštěného areálu se tak stane veřejný prostor (konkrétně náměstí a park) orámovaný budovami, ve kterých se budou nacházet různé druhy služeb. V jedné z částí areálu vznikne novostavba od architekta Jana Šépy, jejímž investorem je město Pardubice. Z hlavní mlýnice se stane sídlo pro novou Východočeskou galerii. Také je v plánu rekonstrukce obilného sila, které v rámci svého původního projektu navrhl architekt Josef Gočár. Z něj má být multifunkční sál a vyhlídková věž. Obilné násypky se v silu v rámci rekonstrukce změní na výstavní prostory.

Areál začal fungovat jako veřejné prostranství už v době kdy se začaly dělat stavební rekonstrukce. „Vznikl zde formát nového náměstíčka. I když se začalo stavět a rekonstruovat, tak z toho ten život úplně nevymizel. I teď tam chodí veřejnost a využívá se to prostranství.”⁶⁵

⁶⁴ ZAHÁLKOVÁ Šárka, osobní setkání, Pardubice 9.2. 2022

⁶⁵ ZAHÁLKOVÁ Šárka, osobní setkání, Pardubice 9.2. 2022

6. Shrnutí

Iniciátoři kulturních občanských projektů v menších městech naráželi při organizaci na podobná úskalí. *Prvotní impulsy* byly u projektů Zauhlovačka, Švihák a Automatické mlýny společné. Iniciátoři pochází z blízkého okolí opuštěných, chátrajících objektů, které se nejdříve pomocí krátkodobých intervencí snažili oživit, přilákat tak pozornost místních, a tím i veřejné správy. Organizátoři znali lokalitu, problematiku a místní obyvatele, na které fokusovali první kulturní akce. V tom se projekty liší od festivalu KUKOKLI. Organizátorky nejprve přišly se záměrem organizovat kulturní projekt a až poté hledaly prostor, kde multižánrový festival realizovat. Počáteční fáze tak zde byla komplikovanější, zejména ve vytváření kontaktů s místní správou, ale i s obyvateli v okolí. Nespokojenost se stavem chátrajícího objektu a jeho nejistá budoucnost byla hlavní motivace iniciátorů u všech zmíněných projektů. Záměrem iniciátorů je přilákat zájem místních obyvatel a místní veřejné správy. Cílem je poukázat na špatný stav historicky cenné budovy a na následné široké možnosti uměleckého využití.

Participace u každého projektu hrála fundamentální roli. Participace slouží jako nástroj pro posílení legitimacy a transparentnosti projektu. Vytváří se tak důvěra mezi veřejnou správou a veřejností a podporují se tím demokratické hodnoty. Díky spoluúčasti mohou organizátoři lépe vymezit potřeby cílových skupin, díky čemuž jsou schopni předejít konfliktům. Zapojení občanů do oživení místa je praktický nástroj k posílení vztahu lidí k místu, čímž se organizátoři přirozeně postarají o udržitelnost projektu, která je při organizaci kulturně občanských projektů klíčová.⁶⁶ Efektivní zapojení místních je také jedním z nástrojů, jak předejít obávané gentrifikaci. Zde měl velkou nevýhodu festival KUKOKLI, jehož organizátorky nepochází z lokality kostela. Participace místních obyvatel, ale i lokální veřejné správy byl tak oproti ostatním projektům delší proces. Zauhlovačka, Švihák i Automatické mlýny neměli se zapojením místních ze začátku problém. Dokázali v lidech prostřednictvím první kulturních akcí vzbudit

⁶⁶ KUPILÍKOVÁ, Karla, Petr MATOUŠEK a Marek SIVÁK. *Projekt ve veřejném prostoru: jak zajistit jeho kvalitní přípravu, realizaci i udržitelnost?*. Plzeň: Pěstuj prostor, 2020. ISBN 978-80-907808-6-6.

zájem a rozpoutat tak debatu o problematice. Ti se pak s nadšením zapojili do dalších aktivit spolku. Ovšem negativní jev, který u třech zmíněných projektech můžeme s postupem času pozorovat, je když první vlna aktivních lidí *odroste*. Pokud tak nedojde k institucionální změně, projekt má menší šanci na udržitelnost. Výrazně se s tím potýká nejmladší projekt dokumentovaný v mé práci s názvem Zauhlovačka. Výrazný motiv vyklizení věže od odpadu a suti byla dostatečně velká motivace pro desítky lidí v té chvíli. Nadšenecká vlna ale odrostla, když se generace dobrovolníků odstěhovala z lokality za studiem, či za prací. Podobný jev je patrný i v případě projektu Švihák. Nejvíce lidí a firem se do dobrovolnických aktivit zapojilo při renovaci podlahy v kolonádě. Opět se tak setkáváme s jasnou vizí a cílem, který je dobrou motivací pro místní obyvatele. Jak projekt Švihák, tak projekt Zauhlovačka se teď setkává s obtížnější situací při shánění dobrovolníků na další kulturní, či komunitní akce. V případě všech projektů můžeme hovořit o Smršťujících se městech.

Fundamentální roli každého projektu hraje vlastník objektu. Téměř u všech projektech se jednalo o citlivé a problematické téma. Projekt Zauhlovačka a Švihák vlastní soukromníci, zatímco kostel je majetkem římskokatolické církve. Komplex automatických mlýnů prodával soukromník nejdříve městu, které objekt kvůli politickým neshodám nakonec nekoupilo. Do hry pak vstoupil další soukromý majitel, který část komplexu prodal městu a část kraji. V případě projektu Zauhlovačka a Švihák se majitel nezapojuje do činnosti spolku a nekládá do projektu soukromé finance. Majitel pronajímá objekt spolku za symbolický nájem a správa tak přechází na spolek, který na objektu provede nezbytné opravy, což je výhodné pro majitele. Iničiátoři obou projektů uvedli, že by pro ně bylo snazší, kdyby vlastníkem objektu byla veřejná správa, ať už město, či kraj. Nejsnazší by pro iničiátory bylo, kdyby objekt vlastnil jejich spolek. Na to však nejsou finance a vždy je nutná participace více stran. To se v případě areálu Automatických mlýnů povedlo.

Další úskalí projektů Zauhlovačka a Švihák s ohledem na vlastnictví pozorujeme při žádání dotací z *veřejného sektoru*. V obou případech dochází ke střetu zájmů. Zde je nutné zmínit i politické ambice, které iničiátoři občanských projektů přirozeně mají. V případě Markéty Monsportové se poté, co byla zvolena

zastupitelkou Karlovarského kraje, musela stáhnout z působení spolku Švihák a to zejména z důvodu střetu zájmu při žádání peněz od Karlovarského kraje. Projekty jsou tématem, který rezonuje v politické sféře. Zejména před volbami se projekty mohou stát zajímavým programovým bodem v politických programech. To pozorujeme v případě Zauhlovačky a Automatických mlýnů.

Všechny projekty jsou závislé na dotacích z veřejného rozpočtu. Každým rokem se jim daří získávat větší *finanční podporu*. První krátkodobé intervence, které v objektech proběhly, nejsou finančně náročné. Organizátoři si ale nejdříve museli vybudovat renomé a díky počátečním úspěšným akcím se jim teprve podařilo získat finance od města, kraje či státu. Financování takovým způsobem je ale každý rok pro organizátory velmi nejisté a nedá se tak zajistit kontinuální celoroční činnost. Dotace získávají na kulturní, či komunitní akce. Všechny projekty mají velký potenciál získat finanční, či jiný kapitál od soukromých dárců. Tato fundraisingová aktivita však vyžaduje mnoho času a energie a vzhledem k tomu, že organizátoři projekty realizují dobrovolně, je to prakticky nemožné. Nadace Via⁶⁷ hrála významnou roli ve financování v začátcích některých projektů. Všem projektům se podařilo částečně naplnit cíl a to oprava a údržba objektu. Díky jejich realizaci, se na objekty sehnal finanční i materiální kapitál na vyklizení, nezbytnou opravu, či kompletní rekonstrukci v případě Automatických mlýnů.

Projekty tohoto typu mají pro region velký potenciál. Svou *programovou činností*, ale případně i nabídkou pracovních míst, tak právě oni mohou být nástrojem, jak zamezit odchodu mladých lidí z regionu. Aktivity těchto spolků zasahují širokou cílovou skupinu. Nepracují s divákem, který je poučený, který vyhledává kulturu. Mají komunitní charakter a nabízejí mnohohrstevnatý program pro děti až po seniory. Zabývají se tématem dané lokality a upozorňují na specifický objekt. Aktivity jsou na objekt přímo vázané. Téměř ve všech projektech se konal Den

⁶⁷ Nadace Via je nezávislá nadace, která rozvíjí komunitní život a filantropii v Česku. Prostředky na svoji činnost nečerpají ze státních zdrojů, ale výhradně od soukromých dárců. – <https://www.nadacevia.cz/o-nadaci-via/>

architektury⁶⁸, či PechaKucha Night.⁶⁹ Každý projekt pořádá do roka multižánrový festival, jehož programovou náplní jsou mimo kulturního využití i vzdělávací aktivity.

Všechny projekty ovlivnily *veřejný prostor*. Díky Zauhlovačce se otevřelo historické pozadí oblasti a po architektovi se pojmenovala nová knihovna. Došlo k revitalizaci zeleně v areálu věže. Díky festivalu KUKOKLI se uskutečnily potřebné opravy chátrajícího kostela. Spolku Švihák se daří opravovat lázeňskou kolonádu a přilehlý park. Svými aktivitami ve veřejném prostoru upozorňují na další zchátralé lázeňské budovy, kterých je v Mariánských Lázních nespočet. Jejich aktivity inspirovaly další organizátory, kteří ve městě založili kulturní festivaly. Areál Automatických mlýnů je momentálně rekonstruován. V areálu budou sídlit kulturní instituce a vznikne zde veřejné náměstí. Každý takový realizovaný projekt zanechá ve společnosti stopu, díky níž budou jednotlivci v budoucnu projekt tohoto typu vyhledávat a chtít na něm ať už aktivně, či pasivně participovat. Čím více takových projektů vzniká, tím více to motivuje veřejnou správu, či majitele těchto míst k jejich záchraně a reaktivaci.

⁶⁸ Den architektury je největší českou přehlídkou architektury, která dlouhodobě zve své návštěvníky do míst, která nejsou veřejnosti přístupná. Festival se koná každoročně průměrně v 85 městech a obcích či místech, a to během více než 350 akcí během jednoho týdne. – <https://www.denarchitektury.cz/o-nas/>

⁶⁹ Projekt PechaKucha vymysleli v roce 2003 v Tokiu architekti Astrid Klein a Mark Dytham. Vytváří prostor pro setkávání architektů, designérů, grafiků, výtvarných umělců, teoretiků, divadelníků, filmařů a muzikantů na jednom místě v jednom čase. Každý mluvčí má pro svůj výstup 20 obrázků a každý z nich může komentovat na ploše 20 vteřin. – <https://www.pechakucha.cz>

Závěr

Ve společnosti můžeme pozorovat silnou tendenci kultivovat a měnit *veřejný prostor*. Kulturní občanské projekty jsou tím příkladem.

Hlavním cílem práce bylo zdokumentovat čtyři rozdílné projekty, který svým působením zanechaly stopu ve *veřejném prostoru*. V práci poukazují na potenciál těchto projektů z hlediska udržitelnosti, ekonomiky a celospolečenského kontextu. Podrobně popisují jaké byly jejich *prvotní impulsy*, jak velkou roli hrála *participace* veřejné správy, či místních obyvatel, jak se vyvíjelo *financování* projektů, jaká je jejich kulturně-komunitní *programová náplň* a jaké dopady to mělo na *veřejný prostor*. Na závěr jsem shrnula společná úskalí a rozdíly jednotlivých projektů.

Jsem si vědoma, že se jedná o poměrně mladý fenomén a že zkoumané projekty nemají dlouhou historii, nicméně i kdyby v budoucnu zanikly, tak jejich hlavním přínosem je vliv, který zanechají ve společnosti.

Během zpracovávání práce jsem došla k závěru, že tradičním smyslem veřejného prostoru není pouze urbánní a infrastrukturní role, ale zejména role *kulturně-společenská* a právě kulturně občanské projekty tuto roli zcela naplňují. Projekty tak ukazují na přidanou hodnotu, které objekty mají, čímž přirozeně zlepšují marketing a branding města. Vytváří se tak nová identita místa, která se v globalizovaném světě vytrácí. Projekty nabízí alternativní kulturní program, který menší města postrádají. Pro stát, kraje a města je výhodnější podpořit vznik kulturního centra v chátrajícím, opuštěném objektu s historií, než postavit nový kulturní dům. Reaktivace těchto objektů je podstatná z ekonomického, ale i z ekologického důvodu.

Přílohy

Příloha č. 1: Data vzniku projektů

projekt	město	vznik	iniciátoři
Švihák	Mariánské Lázně	2014	Markéta Monsportová
Obnova obce Prameny	Prameny	2012	Jan Lebl
festival Živé podchody	Karlovy Vary	2005	Tereza Bredlerová
Kupospěchu	Chomutov	2003	Petr Karásek
BOX na Střekovském nábřeží	Ústí nad Labem	2015	K. Sasová a J. Arandjelović
Save-Skate a NA SCÉNU	Litoměřice	2015	Šárka Hlaváčková
Živé Teplice	Teplice	2015	Nikola Fialová Seifrtová
k světu.	Plzeň	2013	Jakub Mareš
SFINX	České Budějovice	2013	Lucie Bílková
galerie pod širým nebem ArtWall	Strakonice	2012	Michaela Sýkorová
Nezevli jen tak	Berounsko	2003	Z.Kučerová, J.Kusbachová, E. Kubjátová, J. Macháčová
Otevřená ulice	Kolín	2015	H. Morová, F. Šádek a T. Tesař
Téma dne	Mladá Boleslav	2008	Jan Kurka
Zauhlovačka	Vratislavice nad Nisou	2015	Jitka Jakubičková
Jablečné lázně	Jablonec nad Nisou	2015	Anna Strnadová
.proMejto	Vysoké Mýto	2014	Jiří Šafr
Offcity	Pardubice	2009	Šárka Zahálková
Žijeme Žďárem	Žďár nad Sázavou	2013	Jan Šedo
Veselské kulturní centrum	Veselí nad Moravou	2007	Michal Blažíček
W7	Olomouc	2012	Jan Žůrek
Šumperský okrašlovací spolek	Šumperk	2012	Radovan Auer
Luhovaný Vincent	Luhačovice	2010	Magdaléna petráková
KUKOKLI	Horní Vítkov	2018	M. Macnerová, J.Urbanová
festival Neleň	Slavičín	2015	Michal Filák
Kukačka	Ostrava	2009	Libor Novotný
Opavská kulturní organizace	Opava	2009	Jan Kunze
Sdílko	Kopřivnice	2015	Štěpánka Vontrobová
Haviřovské dvorky	Haviřov	2011	Ela Chmiel

Příloha č. 2: Fotografie kulturně občanských projektů a jejich iniciátorů

Fotografie č. 1

Iniciátorka projektu – Jitka Jakoubíčková – <https://www.zauhlovacka.cz>

Fotografie č. 2

Festival Otevíráme Zauhlovačku 2019 – <https://www.zauhlovacka.cz>

Fotografie č. 3

Přednáška v přízemí Zauhlovačky – <https://www.zauhlovacka.cz>

Fotografie č. 4

Iniciátorky projektu – Miriam Macnerová a Johana Urbanová –
<https://www.facebook.com/KUKOKLI>

Fotografie č. 5

Festival KUKOKLI 2019, Horní Vítkov – <https://www.facebook.com/KUKOKLI>

Fotografie č. 6

Hudební stage v kostele Navštívení Panny Marie v Horním Vítkově – <https://www.facebook.com/KUKOKLI>

Fotografie č. 7

Členka spolku Švihák – Markéta Monsportová –
<https://www.facebook.com/marketa.monsportova>

Fotografie č. 8

Kolonáda Ferdinandova pramene – Mariánské Lázně – <http://svihak.net>

Fotografie č. 9

Kulturně ozdravná kúra 2021 – hudební program v kolonádě Ferdinandova pramene
– <http://svihak.net>

Fotografie č. 10

Členka spolku Offcity – Šárka Zahálková –
<https://www.facebook.com/hana.kacafirkova>

Fotografie č. 11

Areál Automatických mlýnů – Pardubice – <https://www.czechdesign.cz>

Fotografie č. 12

Návrh realizace areálu Automatických mlýnů – <https://www.e15.cz>

Soupis citací použitých pramenů a literatury

Literatura

1. GEHL, Jan. **Města pro lidi**. Brno: Partnerství, 2012. ISBN 978-80-260-2080-6.
2. KUPILÍKOVÁ, Karla, MATOUŠEK, Petr, SIVÁK Marek. **Projekt ve veřejném prostoru: jak zajistit jeho kvalitní přípravu, realizaci i udržitelnost?**. Plzeň: Pěstuj prostor, 2020. ISBN 978-80-907808-6-6.
3. MELKOVÁ, Pavla, Architekt, esej **Role veřejného prostoru v současné tvorbě města**, 2015, 73 s.
4. MELKOVÁ, Pavla, ed. **Ke stolu!**. Praha: Dokořán, 2019. Debata. ISBN 978-80-87931-96-7.
5. MELKOVÁ, Pavla, FREJLACHOVÁ, Kateřina, HENDRYCH Jakub. **Umělecká díla na veřejných prostranstvích: plug-in Manuál tvorby veřejných prostranství hlavního města Prahy**. Praha: Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy, Kancelář veřejného prostoru, 2018. ISBN 978-80-87931-81-3.
6. SCHMEIDLER Karel, JIŘÍČKOVÁ Hana, ZÁMEČNÍK Petr, **Urbanismus a územní rozvoj. Fenomén shrinking cities v České republice**, červen 2011, roč. 14
7. SIVÁK, Marek. **Občanské projekty ve veřejném prostoru: manuál pro politiky, úředníky a iniciátory projektů**. Plzeň: Pěstuj prostor, 2020. ISBN 978-80-907808-1-1.
8. SENNETT, Richard, KRATOCHVÍL, Petr, ed. **Architektura a veřejný prostor: texty o moderní a současné architektuře IV**. Praha: Zlatý řez, 2012. ISBN 978-80-903826-4-0.
9. VÁCLAVOVÁ, Denisa a ŽIŽKA Tomáš, DVORÁK, Jan, ed. **Site specific**. Praha: Pražská scéna, 2008. Panorama českého alternativního divadla. ISBN 978-80-86102-44-3.

Prameny

1. KAŠPAROVÁ, Rozálie. **Jak číst město** (přednáška) Praha: DAMU, 10.11.2021
2. PĚSTUJ PROSTOR. **Veřejný prostor - mezi sociologií a architekturou** (konference) Praha : CAMP, 4.11. 2021
3. KOČOVÁ, Kristýna. **Strategie umění ve veřejném prostoru**. (Magisterská práce) Praha : DAMU, 2021
4. MÍREK, David. **Dramaturgie a kreativní management performančních umění při oživování prázdného místa**. (Disertační práce) Praha : DAMU, 2019.
5. SVOZIL, Jan. **Dynamika fenoménu shrinking cities v českých a slovenských městech**. (Diplomová práce) Olomouc : UPOL, 2021

Internetové zdroje

1. DIEHL Jarmo, Malá Zuzana. **Markéta Monsportová, Tomáš Prinz (Švihák): Mariánské Lázně jsou nejlepší open air**, Fullmoonzine <https://www.fullmoonzine.cz/clanky/marketa-monsportova-tomas-prinz-svihak-maria-nske-lazne-jsou-nejlepsi-open-air>, 28. 7. 2020
2. GRISA, Ivan. **Kostel Navštívení Panny Marie v Horním Vítkově u Chrastavy**, <https://www.hrady.cz/kostel-navstiveni-panny-marie-horni-vitkov/texty?tid=27933&pos=1000>, 28.1. 2010
3. NOSEK Michal. **V Pardubicích začíná rekonstrukce za půl miliardy. Podívejte se, jak budou vypadat Winternitzovy mlýny**, e15 <https://www.e15.cz/byznys/reality-a-stavebnictvi/v-pardubicich-zacina-rekonstrukce-za-pul-miliardy-podivejte-se-jak-budou-vypadat-winternitzovy-mlyny-1375028>, 14. 11. 2020
4. **O nás**, Zauhlovačka <https://www.zauhlovacka.cz>, 4.8. 2018
5. **O nás**, Švihák <http://svihak.net>
6. PŘIDALOVÁ Kateřina. **Šárka Zahálová: Aktivismus není o křiklounství,ale vědomém dialogu**, Material times <https://www.materialtimes.com/ptame-se/sarka-zahalkova-aktivismus-neni-o-kriklou-nstvi-ale-vedomem-dialogu-1.html>, 5. 9. 2019
7. ŠTIFFER, Jan. **Severočeská Zauhlovačka: Příběh věže, která by bez lidí nebyla**, Světneziskovek, <https://svetneziskovek.cz/lide/severoceska-zauhlovacka-pribeh-veze-ktera-by-bez-li-di-nebyla>, 1.7.2021
8. URBANOVÁ, Johana. **KUKOKLI 2021**, <https://2market.cz/kukokli-2021/>, 14.7.2021
9. VÁCLAVÍKOVÁ, Zita: **Kostel Navštívení Panny Marie Vítkov - současnost** <http://www.chrastava.cz/2015/kostelsoucasnost.htm>, 22.09.2015
10. ZABLOUDILOVÁ, Táňa: **Gentrifikace je negativní proces, přestože na začátku vypadá dobře. Částem Prahy reálně hrozí**, Radio Wave <https://wave.rozhlas.cz/gentrifikace-je-negativni-proces-prestoze-na-zacatku-vypad-a-dobre-castem-prahy-5197092>, 12.8. 2016

Rozhovory a konzultace

(dle pořadí schůzek)

1. **MgA. Denisa Václavová, Ph.D.** – pedagožka DAMU, zakladatelka festivalu 4+4 dny v pohybu, spoluautorka publikace Site specific
2. **MgA. David Mírek, Ph.D.** - pedagog DAMU, divadelní producent
3. **MgA. Šárka Zahálková, Ph.D.** - předsedkyně spolku Offcity, kurátorka Galerie města Pardubice
4. **BcA. Johana Urbanová** - spoluzakladatelka festivalu KUKOKLI, umělecká agentka
5. **Mgr. Miriam Macnerová** -spoluzakladatelka festivalu KUKOKLI
6. **Markéta Monsportová** - zastupitelka Karlovarského kraje, spoluzakladatelka spolku Švihák
7. **Mgr. Kateřina Pořízová** - členka spolku AvantgArt